

16+

Літаратура і мастацтва

Газета творчай інтэлігенцыі Беларусі

№ 2 (5211) 13 студзеня 2023 г.

ISSN 0024-4686

Мова
праз тоўшчу
стагоддзяў
стар. 4—5

Залацінкі
творчасці
майстра
стар. 10

Роздум
аб ціхім
прыстанку
стар. 13

Даніна традыцыям

Фота БелТА.

Аляксандр Лукашэнка ўручае ўзнагароду дырэктару Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Аляксандру Лакотку.

«Прэміі, якія штогод уручаем у гэтыя зімовыя дні, — даніна спаковечным традыцыям, якія злучаюць эпохі і пакаленні. Даніна духоўнай сіле беларусаў — мудрых, працалюбных, такіх, якія любяць родную зямлю і шануюць продкаў», — заявіў Прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка падчас цырымоніі ўручэння прэміі «За духоўнае адраджэнне», а таксама спецыяльных прэміяў дзеячам культуры і мастацтва, якая адбылася ў аўторак, 10 студзеня, у Палацы Рэспублікі. Асаблівы акцэнт Прэзідэнт зрабіў на важнасці і надзвычайнай актуальнасці прэміі ў сённяшні неспакойны час. «Сваімі духоўнымі, творчымі і прафесійнымі дасягненнямі вы ствараеце будучыню нашай Беларусі. Шчыра ганаруся вамі і ад усёй душы ўдзячны за вашу працу», — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы.

Уладальнікі ўзнагароды «За духоўнае адраджэнне» былі вызначаны яшчэ напярэдадні Новага года. У спіс лаўрэатаў, апроч іншых, увайшлі аўтарскі калектыў у складзе Васіля Баранчука, дырэктара духоўна-асветніцкага цэнтра прыхода храма ў гонар прападобнамучаніцы вялікай княгіні Елісаветы ў Бабруйску, і настояцеля прыхода гэтага храма протаіерэя Віктара Толаха, а таксама калектыў Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук. Спецыяльныя прэміі атрымалі аўтарскія і народныя творчыя калектывы, калектывы музейных устаноў, творчых майстэрняў ды іншыя дзеячы з усёй краіны.

«ЛіМ»-акцэнт

Пашана. Кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка падпісаў Указ і распарадженне, у адпаведнасці з якімі работнікі СМІ і сферы культуры ўдастоены медалі ў Падзякі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь. Медаля Францыска Скарыны ўдастоены начальнік аддзела па асветленні дзейнасці Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Беларускага тэлеграфнага агенцтва Уладзімір Мацвееў, загадчык аддзела навін культуры галоўнай дырэкцыі «Агенцтва тэлевізійных навін» Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі Міхаіл Равуцкі, саліст Нацыянальнага акадэмічнага народнага аркестра імя І. Жыновіча Андрэй Коласаў, а таксама галоўны рэжысёр Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Ганна Маторная і саліст — вядучы майстар сцэны тэатра Дзмітрый Шабейка.

• Падзякі Прэзідэнта ўдастоены трое супрацоўнікаў галоўнай дырэкцыі «Агенцтва тэлевізійных навін» Нацыянальнай дзяржаўнай тэлерадыёкампаніі: загадчыца аддзела рэпарціраў Настася Бенедзісюк, намеснік загадчыка аддзела палітычных аглядаўнікаў Ілона Красуцкая і загадчыца аддзела выпуску Ірына Якаўлева. Акрамя таго, Падзякай Прэзідэнта адзначаны заслугі намесніка дырэктара дырэкцыі інфармацыйнага вясчання ЗАТ «Другі нацыянальны тэлеканал» Святланы Кнутавай і дырэктара дырэкцыі ранішняга вясчання гэтага тэлеканала Тацяны Рудакіцкай, начальніка аддзела падтрымкі і развіцця інтэрнэт-рэсурсаў Беларускага тэлеграфнага агенцтва Наталлі Ярэміч, начальніка аддзела па радыёвясчання «Альфа Радыё» выдавецкага дома «Беларусь сегодня» Вадзіма Шпета, загадчыца аддзела дызайну камп'ютарнай графікі дырэкцыі тэлевытворчасці ЗАТ «Сталічнае тэлебачанне» Дзмітрыя Галоўчыца.

Праект. Стартваў прыём работ на III рэспубліканскі літаратурны стартап *LiU*, арганізаваны Міністэрствам інфармацыі, гаворыцца на сайце ведамства. Асноўная мэта ініцыятывы — пошук, падтрымка і прасоўванне перспектывы беларускіх аўтараў і праектаў. Асабліваць стартапа ў тым, што ўдзел могуць прыняць як знакамітыя аўтары з багатай бібліяграфіяй, так і пачаткоўцы. Работы на першы этап конкурсу прымаюцца да 24 лютага на электронную пошту projects.viazda@gmail.com, паштовым адпраўленнем або непасрэдна на адрас Саюза пісьменнікаў Беларусі. Намінацыйны конкурс: паэзія, проза, дзіцячая літаратура, літаратура для падлеткаў, non-fiction. Фінал конкурсу адбудзецца ў рамках XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу. Пераможцы атрымаюць прыярытэтнае права на выданне сваёй кнігі ў выдавецтва краіны тыражом да 1000 экз.

Выстаўка. Богаслужэбнае адзенне, панатгі і рукапісы Мітрапаліта Філарэта (Вахрамеева), першага Патрыяршага Экзарха ўсяе Беларусі, Героя Беларусі, прадстаўлены на выстаўцы, якая працуе ў Мастацкай галерэі Міхаіла Савіцкага, інфармуе БелТА. Праект з'яўляецца часткай дзяржаўнай праграмы, што прадугледжвае ўвечавачанне памяці пра ўладыку Філарэта. На выстаўцы прадстаўлены панатгі — частка архіерэйскага адзення з выявай Госпада Ісуса Хрыста, Багародзіцы або святых. Сярод экспанатаў — падораная ўладыку Філарэту на 50-годдзе панатгі, дзе адлюстраваны два святыя: роўнаапосталы Кірыл і праведны Філарэт Міласцівы. Есць і сярэбраная — «Спас Нерукотворны». Наведвальнікі могуць убачыць таксама кнігу ганаровых гасцей, у якой пакінулі запісы Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка, Свяціцкі Патрыярх Маскоўскі і ўсяе Русі Алексій II, іерархі праваслаўнай царквы і хрысціянскіх канфесій, прадстаўнікі дзяржаўнай улады, навуковай і творчай інтэлігенцыі. Выстаўка будзе адкрыта да 10 лютага.

• Кніжныя рарытэты, фотаальбомы, даведнікі ў ілюстрацыях, турыстычныя буклеты прадставілі ў Нацыянальнай бібліятэцы на выстаўцы «Жамчужыны беларускай прыроды» да Сусветнага дня запаведнікаў і нацыянальных паркаў, паведамляе БелТА. Экспазіцыя складаецца з 9 тэматычных раздзелаў: «Прыродныя тэрыторыі Беларусі пад аховай», «Нацыянальныя паркі Беларусі. Белавеская пушча», «Па запаведных мясцінах. Бярэзінскі бясперны запаведнік і іншыя. Між тым прадстаўлены сапраўдныя рарытэты — трэці том выдання «Жывапісная Расія», які выйшаў у 1882 годзе. Тут размешчаны артыкулы, напісаныя спецыяльна для гэтага выдання гісторыкам і этнографам А. Кіркам на аснове матэрыялаў, сабраных ім у экспедыцыях у 1840—1850-я гады. Да ліку ўнікальных экспанатаў адносіць выданне «Белавеская пушча» (1894), якое мае арыгінальны падагалолак «Накіды пяром і фатаграфій». Кніга змяшчае артыкул пра Белавескую пушчу і 40 фатаграфій Вішнякова з маляўнічымі краявідамі самага старажытнага запаведніка Еўропы. Работа экспазіцыі прадоўжыцца да 5 чэрвеня.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Гатоўнасць падтрымаць

Пісьменнікі рыхтуюцца да XXX Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўкі-кірмашу, якая пачне сваю работу ў сталіцы Беларусі 22 сакавіка. Пра тое, якім будзе іх удзел у традыцыйным свядзе кнігі, ішла размова ў Саюзе пісьменнікаў Беларусі. На сустрэчу завіталі намеснік міністра інфармацыі Рэспублікі Беларусь Ігар Бузоўскі і часовы павераны Рэспублікі Узбекістан у Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў.

Мяркуюцца, што Узбекістан возьме ўдзел у выстаўцы ў якасці краіны — цэнтральнага экспанента. Адпаведна і кніжны стэнд будзе

болей прадстаўнічым, і склад нацыянальнай дэлегацыі з Узбекістана атрымаецца большым.

— Мы былі б рады падтрымаць Узбекістан у правядзенні мерапрыемстваў па праграме выстаўкі і Дзён узбекскай літаратуры ў Беларусі. Гатовы ўсямерна спрыяць рэалізацыі такой ініцыятывы, — заўважыў на сустрэчы старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алякс Карлюкевіч.

У беларускага і ўзбекскага бакоў шмат агульнага, шмат кропак судакранання. Такую думку выказаў Ігар Бузоўскі, засяродзіўшы ўвагу на коласаскай тэме.

— Я быў ва Узбекістане зусім нядаўна і бачыў, з якой пашанотай там

згадваюць імя народнага песняра Беларусі Якуба Коласа. Ведаю, што ў снежнай Ташкент наведвалі беларускія пісьменнікі — дэлегацыя СПБ складала пяць чалавек. Спадзяюся, што з'явіліся новыя ініцыятывы, наладжаны кантакты, — адзначыў намеснік міністра інфармацыі.

Удзел у сустрэчы ўзяла і першы намеснік старшыні СПБ Алена Стэльмах. Яна, у прыватнасці, расказала пра выданне анталогіі твораў сучаснай літаратуры краін Садружнасці Незалежных Дзяржаў, пра гатоўнасць арганізацыяў гэтага праекта прэзентаваць ужо выданае на кніжным форуме ў Мінску.

Сяргей ШЫЧКО

ініцыятывы

На роднай мове

У Саюзе пісьменнікаў Беларусі адбылася перадача невялікай бібліятэкі твораў членаў грамадскага аб'яднання ў фонды Нацыянальнай бібліятэкі Узбекістана імя Алішэра Навая.

Падарунак прыняў Часовы Павераны Рэспублікі Узбекістан у Рэспубліцы Беларусь Рахматула Назараў. У падборку ўвайшлі кнігі сучасных паэтаў і празаікаў — Тамары Красновай-Гусачэнкай, Аляся Кажадуба, Івана Сабылі, Юрыя Іванова, які не так даўно пайшоў з жыцця, Анатоля Аўруціна, Людмілы Кебіч, іншых аўтараў. Дадзеныя выданні пабачылі свет у серыі выдавецтва «Харвест» — «Бібліятэка Саюза пісьменнікаў Беларусі».

— Спадзяюся, што гэтыя кнігі стануць асновай фарміравання беларускага аддзела ў сценах Нацыянальнай

бібліятэкі Узбекістана імя Алішэра Навая, — зазначыў старшыня Саюза пісьменнікаў Беларусі Алякс Карлюкевіч, перадаючы падборку ўзбекскаму дыпламату. Ён падкрэсліў, што важна, каб творы беларускіх калег убачылі ўзбекскія пісьменнікі, перакладчыкі, даследчыкі літаратурных сувязей і проста чытачы, якія хацелі б ведаць, як развіваецца сучасная літаратура ў Беларусі.

— Будзем разлічваць, што рух будзе двухбаковым — і ў найбліжэйшы час свае кнігі на рускай мове, а, можа быць, і на ўзбекскай у Беларусь перададуць пісьменнікі з Ташкента, — заўважыў Рахматула Назараў. — Так прадстаўнікі нашай дыяспары будуць ведаць, дзе ў Беларусі можна знайсці кнігі на роднай мове.

Мікола БЕРЛЕЖ

імпрэзы

Музычныя карціны

У сталічным кінатэатры «Цэнтральны» глядачам прапанавалі «новы погляд на сусветна вядомы шэдэўр класічнай музыкі». У сераду, 11 студзеня, тут прайшоў чарговы паказ з серыі «Класіка HD» — «Святло месяца ў кіно». Праграму кінасеанса складалі канцэртныя запісы вядомых музычных кампазіцый, прысвечаных начнай пары. Неўміручая класіка такіх мэтраў, як Бетховен, Вівальды, Бах, прагучала ў выкананні найлепшых аркестраў свету пад кіраўніцтвам самых яркіх дырыжораў сучаснасці, кожны з якіх вылучаецца характарам і майстэрствам.

Варта адразу агаварыцца: творы тыя ў сценах мінскіх ілюзіянаў гучаць не ўпершыню. Прэм'ера карціны «Святло месяца ў кіно» адбылася яшчэ ў лістападзе мінулага года ў адным з кінатэатраў *Silver Screen*. Тое, што фільм паспяхова працягвае свае гастролі на сталіцы,

лішні раз пераконвае: відовішча варта ўвагі. Сакрэт поспеху праекта можа заключацца ў тым, што перад намі не проста канцэртны рэпартаж, а паўнаватрасны

канцэртны фільм альбо, кажучы тэрмінамі савецкага кіназнаўства, фільм-канцэрт. Камера не проста «фіксуе» — яна лунае паміж выканаўцамі, зазіраючы ім у твары, назіраючы за іх рухамі, нават нырае ўнутр інструментаў, каб паказаць нараджэнне чароўных гукаў.

За падрыхтоўку карціны дзякаваць грэба Тэатру класічнай музыкі «Імпрэсія» на чале з Марыяй Бандарэнкай і Арцёмам Шапількам. Пры стварэнні падобных фільмаў-канцэртаў аб'яднанне не абмяжоўваецца сродкамі адной толькі музыкі. Так, «Святло месяца ў кіно», нароўні з іншымі праектамі творчай суполкі, не баіцца цытаваць літаратуру, прапаноўваць жывапіснае прачытанне нот. У сувязі з гэтым слова «карціна» ў дачыненні да азначанага аўдыёвізуальнага твора ўяўляецца вельмі дарэчным. «Вечныя пытанні і адказы, што бударажаць, — у музыцы, жыццывае, прозе...» — даводзіць анатацыя кінастужкі.

Камілія НАВІНкіНА

конкурсы

Летапісцы свайго краю

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкі абласны краязнаўчы музей аб'яўляюць краязнаўчы конкурс «Берасцейскія пісьменнікі — летапісцы роднага краю». Ён праводзіцца з мэтай прыцягнення ўвагі грамадскасці да краязнаўчай дзейнасці, якую ажыццяўляюць аічынныя літаратары, услушання малой радзімы праз развіццё літаратурнага і гістарычнага краязнаўства, папулярызаванні творчасці пісьменнікаў вобласці, выяўлення і падтрымкі таленавітых аўтараў.

Да ўдзелу прымаюцца крытычныя работы на беларускай або рускай мовах, у якіх паказана, як пісьменнікі Берасцейшчыны адлюстроўваюць у сваёй творчасці малую радзіму і яе гістарычнае мінулае. Аб'ём твораў — 10—12 тысяч знакаў.

Удзельнічаць могуць не толькі прафесійныя навукоўцы і пісьменнікі, але і аматары ў трох узроставых групках: навучэнцы 10—11 класаў школ, каледжаў, ліцэяў, гімназій, студэнты ВНУ; дарослыя.

Работы, набраныя на камп'ютары, прымаюцца на разгляд з 1 лютага да 31 сакавіка Брэсцкім абласным аддзяленнем СПБ па электроннай пошце: tatiana.demidovich@gmail.com (з пазнакай: на конкурс «Пісьменнікі — летапісцы»). У заяўцы канкурсанты паведамляюць прозвішча, імя, імя па бацьку, год нараджэння, хатні адрас, кантактны тэлефон.

Пераможцы (лаўрэаты) конкурсу будуць узнагароджаны дыпломамі і падарункамі ад Саюза пісьменнікаў Беларусі. Урачыста падвядзенне вынікаў і ўганараванне пераможцаў (лаўрэатаў) адбудзецца 18 сакавіка, у Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін.

Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі

анонсы

У прыярытэце — дзіцячы чытач

Якія кніжныя навінкі пабачаць свет у найбліжэйшы час у Выдавецкім доме «Звязда»? Адказ на гэтыя пытанне, відавочна, важны для чытача і пакупніка, як, дарэчы, і для саміх аўтараў. А сёння, калі параўноўваць з савецкім часам, у кнігарнях не знойдзеш тэматычных перспектывных планаў ніводнага выдавецтва. Таму важны характар носіць аанасаваная інфармацыя пра кніжныя навінкі.

У лютым — на пачатку сакавіка 2023 года «Звязда» прапануе некалькі выданняў, работа над падрыхтоўкай якіх ідзе ў кніжнай групе выдавецтва. Будзе завершана выданне серыі кніг доктара біялагічных навук Анатоля Федарука «Старинныя судбы Гродненшчыны». У апошнім томе — расповед пра сядзібу Сморгонскага і Шчучынскага раёнаў. Параўнальна наядуна ў «Звяздзе» выйшаў том, прысвечаны Свіслацкаму і Слонімскаму раёнам. Ён ужо займеў увагу чытачоў. Амаль палова тыражу за некалькі месяцаў рэалізавана. Выданне можна набыць у кнігарнях ААТ «Белкніга» і мінскай краме «Акадэміка». Хацелася б параіць кнігі дасведчанам спецыялістам у галіне сядзібна-паркавага мастацтва настаўнікам гісторыі, географіі, біялогіі і краязнаўцаў.

Юнаму чытачу прапануе зборнік апавяданняў «Чудо-года» вядомы пісьменнік Валерый Кастручын. Творы вопытнага мастака слова вылучаюцца назіральнасцю, у асноўным прысвечаны прыродзе. Піша Валерый Кастручын з любоўю да навакольнага асяроддзя, з трывогай за лёс прыроды. Чытаеш яго апавяданні —

да ведама

Інтарэс навукоўцы

Навуковыя дысертацыі па творах сучасных беларускіх аўтараў, на жаль, зараз з'ява даволі рэдка. І тым больш ухвалюцца ініцыятыва прыхільнікаў ачытнай літаратуры да больш усебакова вывучэння літаратурнага працэсу і яго стваральнікаў.

Людміла Іконнікава прадстаўляе Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Рэспублікі Беларусь. У полі яе зроку — творчасць Георгія Марчука, якую навукоўца разглядае з пункту гледжання жанрава-стыльовых пошукаў пісьменніка. Пра значнасць постаці аўтара, які заявіў аб сабе ў другой палове XX стагоддзя, сведчыць як яго багатая літаратурная спадчына, што знайшла ўвасабленне ў розных літаратурных кірунках: прозе, драматургіі, дзіцячай літаратуры, — так і інтарэс да яго твораў з боку навукоўцаў, літаратурных крытыкаў.

Яны падкрэсліваюць уласцівы Г. Марчуку пошукі ўласнага месца ў свеце, ідэнтыфікацыі сябе са сваім

на развітанне

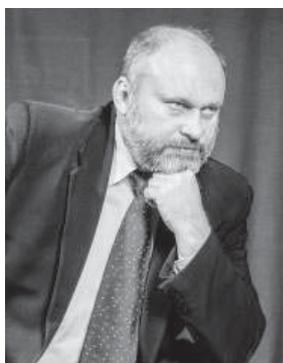
Клапаціўся аб нацыянальным

Беларуская культурная супольнасць смуткуе... 7 студзеня 2023 года сышоў з жыцця заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь, уладальнік спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, былы дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа (1997—2012), артыст драмы, вядучы майстар сцэны Рыгор Іванавіч Шацько.

Рыгор Шацько нарадзіўся 16 красавіка 1959 года ў вёсцы Ракаў Валожынскага раёна Мінскай вобласці. У 1984 годзе закончыў акцёрскае аддзяленне Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута. З 1 жніўня 1984 года пачаў працаваць артыстам Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа.

Рыгор Іванавіч быў таленавітым акцёрам шырокага творавага дыяпазону. З 1998 года — вядучы майстар сцэны. Вызначаўся высокім прафесіяналізмам, сцэнічнай абаяльнасцю, працавітасцю, творчай ініцыятывай. Яму былі падудалены самы разнастайныя ролівы матэрыялы.

Найбольш значныя вобразы створаны Рагорам Шацько ў класічным рэпертуры: Аляксандр Залатнікоў («Ах, які пажар!» У. Салагуба і П. Фёдарова), Тыбальт («Рама і Джульета» У. Шэкспіра), Фрэгар («Рэцэпт Макропуласа» К. Чапека)... Вялікай

папулярнасцю ў гледачоў карысталіся ролі ў спектаклях сучасных аўтараў: Лысы, Курчавы («Энергічны людзі» В. Шукшына), Маршаль («Будзьце здаровы!» П. Шэно), Дзімітрый («Плюшавая малпа ў дзіцячым ложку» М. Яблонскай), Госць («Шчаслівае здарэнне» С. Мрожака) і іншыя. Выдатнымі творчымі работамі ўзбагаціў Р. І. Шацько свой акцёрскі багаж у спектаклях па творах беларускай драматургіі: Драгун («Парог» А. Дударова), Панас («І смех, і грэх» Л. Родзевіча, У. Ігалуба), Пятрук («Залёты» В. Дуніна-Марцінкевіча)...

З лістапада 1997 года да красавіка 2012 года Рыгор Шацько працаваў на пасадзе дырэктара тэатра. Па яго

згадваеш кнігі Уладзіміра Дубоўкі, Янкі Маўра, Віталія Біянікі, Віталія Вольскага, Георгія Скрабіцкага, Міхаіла Прышвіна, іншых рускіх і беларускіх пісьменнікаў-прыродазнаўцаў.

Ірыну Карнаухаву юны чытач таксама палюбіў. У апошнія гады выйшла некалькі яе кніг, дзе рэалізацыя спалучаецца з казачнымі прыгодамі юных герояў. Так яно адбываецца і ў творы «Дверной дом», напісаным у жанры фэнтэзі. Выданне ў хуткім часе пабачыць свет. Зборнік казак «Суп з чарапахі» прапануе самым маленькім вядомым беларускім пісьменніку Сяргею Давідовічу.

Падрыхтавана да друку і кніга казак Геннадзі Аўласенкі «Як сем сыноў лесніка чорта перахитрылі». Празаік з Чэрвеня фактычна адкрыў жанр — тапанімічная казка. І новы зборнік не першая яго кніга ў гэтым кірунку.

Па просьбе бібліятэкараў і школьнага настаўніцтва ў «Звяздзе» вырашылі перавыдаць добра вядомую кнігу Леаніда Прокшы — «Незвычайныя прыгоды хлопчыка Бульбінікі». Гэтага аповесць-казка добра вядома розным пакаленням беларускіх хлопчыкаў і дзяўчынак.

У найбліжэйшых кнігавыдавецкіх планах — новыя кнігі Таццяны Дзямідовіч, Валянціны Быстрымовіч, Марыны Памаз-Лайковай, Міхася Пазнякова.

Пабачыць свет у лютым і раман Людмілы Рублеўскай «Авантуры Пранціша Вырвіча, маршалка менскага», якім пісьменніца завяршае свой гістарычны цыкл. Раней у «Звяздзе» пабачылі свет шэсць кніг з серыі твораў пра Пранціша Вырвіча.

Кастусь ЛАДУЦЬКА

родам, нацыяй, складанымі перыпетыямі існавання народа на зломач часу. Добра распрацаваны сюжэты яго твораў прыцягваюць увагу чытача, а схільнасць да філасофскай заглыбленасці і псіхалагічнай дакладнасці ў паказе характару выклікаюць роздум і глыбокі аналіз жыццёвых з'яў, што спрыяе росту цікавасці з боку чытача і гледача.

— Нягледзячы на імкненне навукоўцаў і крытыкаў прааналізаваць створанае пісьменнікам, раскрыць ідэяна-тэматычную праблематыку напісанага ім, паказаць шырыню жанрава-тэматычнага дыяпазону, некаторыя стыльовыя адзнакі асобных твораў і цыклаў, спадчына літаратара не даследуецца як мастацкая сістэма, — даводзіць Людміла Іконнікава.

Гэтым і тлумачыцца стараннае вывучэнне Людмілай Іконнікавай асноўных дамінаў, якія фарміравалі асобу і стыль пісьменніка. Створанай дысертацыяй яна прэтэндуе на атрыманне вучонай ступені кандыдата філалагічных навук.

Марыя ЛШПЕНЬ

«ЛіМ»-люстэрка

Саюз мастакоў Беларусі ўдзельнічае ў прысвечанай 100-годдзю СССР выстаўцы ў Новай Траццякоўцы ў Маскве, піша БелТА. У праекце ўдзельнічаюць мастакі двух творчых саюзаў — Беларускага саюза мастакоў і Саюза мастакоў Расіі. Экспазіцыя аб'ядноўвае каля 400 станковых твораў жывапісу, скульптуры і графікі. Гэта жывыя існыя палотны мастакоў савецкай эпохі І. Грабара, А. Дэйнекі, А. Самахвалова, С. Тэрасімава і іншых, скульптурныя творы М. Манізера, Л. Кербеля, А. Сотнікава, В. Думаняна, графічныя працы Кукрынісаў, А. Кагорына, А. Пахомава, В. Курдава, Д. Мітрохіна і іншых. Гэта ўжо другі паказ беларускіх мастакоў у Новай Траццякоўцы. Першы адбыўся летась у рамках Дзён культуры Рэспублікі Беларусь у Маскве.

Беларускі дзяржаўны акадэмічны музычны тэатр з 11 да 15 студзеня знаходзіцца на гастролях у Туле. У рамках праекта «Стары Новы год з Музычным тэатрам» паказваюць музычную камедыю «Нявеста з Імярэці» Г. Канчэлі, фарс «Добры дзень, я цётка Чарлі!» О. Фельдмана, шоу-канцэрт для дзяцей і дарослых «Навагодняя перазамазка», мюзікл «Тры мушкетёры» М. Дунаеўскага і музычнае шоу «Кінахіт». У гэты ж час Тульскі акадэмічны тэатр драмы выступае ў Мінску на сцэне Музычнага тэатра. У праграме тэатра — спектаклі «Лэдзі Макбет Мцэнскага павета», «Прытворныя хворы» Мальера, «Канёк-гарбунок» Пятра Яршова і іншыя, гаворыцца на сайце Беларускага музычнага.

У Брэсце прайшоў XXXV Міжнародны фестываль класічнай музыкі «Студзенскія музычныя вечары». У форуме прынялі ўдзел выканаўцы з Беларусі, Балгарыі, Босніі і Герцагавіны, Грузіі, Італіі, Расіі, Сербіі і Сінгапу. «35 гадоў гэты творчы форум збірае музыкантаў сусветнага ўзроўню і маладых таленавітых выканаўцаў, знаёміць шырокую публіку з найлепшымі ўзорамі айнайнага і сусветнага музычнага мастацтва, служыць прызнакам творчай пляцоўкай для ўзмацавання прафесійных і чалавечых кантактаў. З кожным годам гэты свята класічнага мастацтва прымнажае свае традыцыі, выконваючы важную місію папулярызатары найлепшых узоравых высокай культуры», — адзначыў міністр культуры Беларусі Анатоль Маркевіч.

Супрацоўнікі мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой» плануецца рэалізаваць у 2023 годзе больш за дзесяць сумесных з расійскімі музеямі выставачных праектаў. Ужо ў студзені ў Музеі абароны будзе экспанавацца фотадакументальная выстаўка з фондаў мемарыяльнага Музея абароны і блакады Ленінграда, прысвечаная 80-годдзю прарыву блакады і пракладзення на лёдзе Ладажскага возера «Дарожэ жыцця». На люты ў мемарыяльным комплексе сумесна з Цэнтральным музеем Вялікай Айчыннай вайны 1941—1945 годаў — Музеем Перамогі рыхтуюць мультымедычную выстаўку да 80-годдзя разгрому нямецка-фашысцкіх войскаў пад Сталінградам. На ёй, у прыватнасці, будуць прадстаўлены матэрыялы аб вайскоўцах Брэсцкага гарнізона — удзельніках Сталінградскай бітвы.

Сёння ў Вялікай канцэртнай зале Белдзяржфілармоніі адбудзецца канцэрт «Шэдэўры сусветнага арганнага мастацтва», дзе выступіць Хірока Іноўэ (Японія — Расія). «Хірока Іноўэ — таленавіты музыкант, які канцэртуе па ўсім свеце, і ярка прадстаўніца новага пакалення акадэмічных выканаўцаў, якая чуйна рэагуе на трывогу і праблемы сённяшняга дня і служыць сваім мастацтвам высокім эстэтычным прынцыпам, ідэям гуманізму і талерантнасці», — адзначаюць арганізатары канцэрта. Беларускія слухачы знаёмы з творчасцю гэтай салісткі. Яе ўдзел у зімовых канцэртах стаў добрай традыцыяй для многіх аматараў арганнага гучання. У праграмах Хірока Іноўэ ўвесь час гучаць творы рускіх кампазітараў, паколькі менавіта гэтай краіне арганістка прывяціла сваё прафесійнае жыццё.

Вялікі тэатр Беларусі ў студзені — лютым чакае ў госці артыстаў, якіх ужо паспела палюбіць беларуская публіка. Так, 21 студзеня ў партыі Радамеса ў оперы Джузэпе Вердзі «Аіда» на беларускую сцэну выйдзе заслужаны артыст Расіі, саліст Маскоўскага тэатра «Новая Опера» імя Я. Колбава, запрошаны саліст Вялікага тэатра Расіі Міхаіл Губскі. За дырыжорскім пультам у гэты вечар — галоўны дырыжор Башкірскага тэатра оперы і балета народны артыст Рэспублікі Башкартастан Арцём Макараў. Яшчэ адзін госць тэатра — заслужаны артыст Рэспублікі Буратыя, саліст Новабісёрскага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра оперы і балета, запрошаны саліст «Новай оперы» (Масква) і Вялікага тэатра Расіі, лаўрэат расійскай нацыянальнай прэміі «Залатая маска» Міхаіл Пірагоў. 28 лютага спявак выступіць у новай ролі — Германа ў драме Пятра Чайкоўскага «Пікавая дама». Дырыжыраваць будзе таксама Арцём Макараў, удакладняе БелТА.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Алесь ЗАМКОЎСКІ

Арганічна валодаць

Па ініцыятыве Саюза пісьменнікаў Беларусі не так даўно ў Мемарыяльнай зале Дома літаратараў адбылося пасяджэнне круглага стала «Мова пісьменніка», у якім узялі ўдзел літаратары і навукоўцы. Адрываючы мерапрыемства, дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі Ігар Капылоў акрэсліў кола найбольш актуальных на сёння пытанняў і вызначыў такім чынам кірунак размовы. Да ўвагі чытача — вытрымкі з найбольш адметных выступленняў.

Ігар Капылоў: «Мова пісьменніка — неабсяжная тэма, якая выклікае пастаянны інтарэс у прадстаўнікоў розных сфер гуманітарных і сацыяльных ведаў. Вучоных-літаратуразнаўцаў цікавяць моўныя сродкі, якія

Вераніка Курцова і Ігар Капылоў.

ўжывае пісьменнік для стварэння вобраза, перадачы характару, унутранага свету героя, яго светабачання і светаадчування, апісання прыроды. Вучоныя-мовазнаўцы даследуюць мову пісьменніка як крыніцу ўзбагачэння лексічнай сістэмы мовы. Вучоныя-філосафы імкнуча зразумець узаемазвязь паміж мовай і мысленнем. У школьных і ўніверсітэцкіх курсах мастацкія творы выкарыстоўваюцца як дзейны сродак навучання мовай, крыніца папаўнення лексічнага запаса навучэнцаў і засваення імі граматычных і стылістычных асаблівасцей мовы.

Паняцце мова пісьменніка цесна звязана з паняццем «літаратурная мова». Пры гэтым неабходна памятаць, што літаратурная мова — гэта апрацаваная форма агульнанароднай мовы, якая валодае пільмава замацаванымі нормамі. З аднаго боку, норма як агульнапрынятая сістэма правіл стрымлівае моўную стыхію. З другога боку, ці змога пісьменнік рэалізаваць сваю творчую задуму, калі ён пастаянна будзе думаць пра тое, каб не выйсці за межы нормы. А калі і выйсці, то як захаваць тое пачуццё меры, якое не дазволіць творцу разбураць моўную сістэму? Разам з тым неабходна разумець, што норма — гэта ў пэўнай ступені ўмоўнасць. Пад уплывам розных лінгвістычных і экстралінгвістычных фактараў нормы могуць мяняцца. Як сведчаць гістарычныя факты, менавіта пісьменнікі аказвалі вялікі ўплыў як на фарміраванне нормаў літаратурнай мовы, так і на іх дынаміку.

Калі глядзець на праблему мовы пісьменніка з дыялектаўнага пазіцыі, неабходна разумець, што пісьменнік, літаратура і мова — тры важныя складнікі, ад якіх залежыць фарміраванне нацыянальнай свядомасці і станаўленне нацыі, дыялектаўнасці, пытанне гуманітарнай і дыялектаўнасці. Як прыклад можна прывесці XIX стагоддзе — вельмі няпроста перыяд у нашай гісторыі, які характарызаваўся адсутнасцю дыялектаўнасці і нацыянальна-культурным заняпадам. Менавіта мастацкая літаратура адыграла ў гэты час выключна важную ролю ў тым, што беларуская мова пачала ўсведамляцца як сродак кансалідацыі грамадства і нацыянальнага адраджэння. Паказальна, што ў гэтым працэсе вылучыліся пісьменнікі, выхаваныя на традыцыях рускай і польскай культур, але якія ўсвядомілі, што нацыянальная мова з'яўляецца не толькі сімвалам культурнага жыцця, але і палітычнага існавання народа і нацыі. Фарміраванне літаратурнай мовы адбывалася на аснове народных гаворак. Гэты працэс напачатку меў стыхійны характар. Ужыванне лексічных або граматычных сродкаў часта залежала ад таго, носыбітам якога дыялекту быў пісьменнік або ад правіл, якіх прытрымлівалася выдавецтва. На працягу XIX стагоддзя было апублікавана на беларускай мове ўсяго 75 кніг. Беларуская

мова заставалася неўнармаванай і некадыфікаванай, не мела распрацаванай навуковай тэрміналогіі і кніжна-пісьмовых стыляў. Больш плённым быў пачатак XX стагоддзя. З 1906 да 1915 года выходзіла штотыднёвая грамадска-палітычная, літаратурна-мастацкая, навукова-папулярная газета «Наша Ніва», на старонках якой друкаваліся выдатныя майстры мастацкага слова — Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Аляксандр Гарун, Цётка, Канстанцыя Буйло, Змітрок Бядуля, Максім Гарэцкі. Менавіта ў гэты перыяд беларуская мова прайшла апрацоўку ў творчасці пісьменнікаў і ўзнялася да ўзроўню літаратурнай мовы нацыі.

Адметным для развіцця мовы быў пасляваенны перыяд, які характарызуецца актыўным развіццём буйных літаратурных жанраў, у першую чаргу рамана. Менавіта мова чатырох пасляваенных дзесяцігоддзяў была ўзята за аснову пры ўкладанні «Лумачальнага слоўніка беларускай мовы» ў 5 тамах. Гэты слоўнік утрымлівае больш за 97 тысяч лексічных адзінак. У свой час ён знайшоў шырокае выкарыстанне ў моўнай практыцы. Але з выхаду першага тома слоўніка прайшло больш за 40 гадоў. На сучасным этапе ўзнікла вострая неабходнасць у падрыхтоўцы новага акадэмічнага слоўніка. У Інстытуце мовазнаўства зараз вядзецца работа над лумачальным слоўнікам, аб'ём якога складае больш за 250 тысяч слоў. Новы «Лумачальны слоўнік беларускай мовы» будзе адлюстроўваць тыя зрухі ў лексічным складзе беларускай мовы, што адбыліся ў ёй, пачынаючы ад нашаніўскай пары і да нашых дзён. Базай слоўніка паслужылі не толькі мастацкія творы, але ў значнай ступені і публіцыстычныя. Такія ўвага да публіцыстыкі абумоўлена ў першую чаргу тым, што ў адрозненне ад сярэдзіны XX стагоддзя, калі вядучая роля ў развіцці беларускай літаратурнай мовы заставалася за мовай мастацкіх твораў, на сучасным этапе нормы ў значнай ступені фарміруюцца пад уздзеяннем мовы сродкаў масавай інфармацыі.

Навум Галынярскі, паэт, публіцыст, аўтар і вядучы многіх праграм на канале «Культура» Беларускага радыё: «У сваёй публіцыстычнай дзейнасці даводзілася сустракацца з многімі мовазнаўцамі, якія сталі героямі

Мы на канале «Культура» Беларускага радыё гаворым пра пісьменнікаў, у якіх багатая мова, і стараемся паказаць яе глыбіню ў творах Віктара Карамазова, Вячаслава Адамчыка, Казіміра Камейшы і іншых. Гэта тое, на што трэба арыентавацца. Калі мовазнаўца разбярэ гэтыя залаткі і пакажа, наколькі багатая мова ў пісьменніка, маладому пакаленню будзе на чым вучыцца...

І тут узнікае пытанне: што для чалавека матчына мова і як ён да яе прыйшоў, як да яе ставіцца і якое месца яна займае ў яго жыцці. Кожны павінен ведаць, якая мова гучыць сёння з вуснаў людзей — хто, як не пісьменнікі і навукоўцы, павінны быць прыкладам, эталонам развіцця мовы?

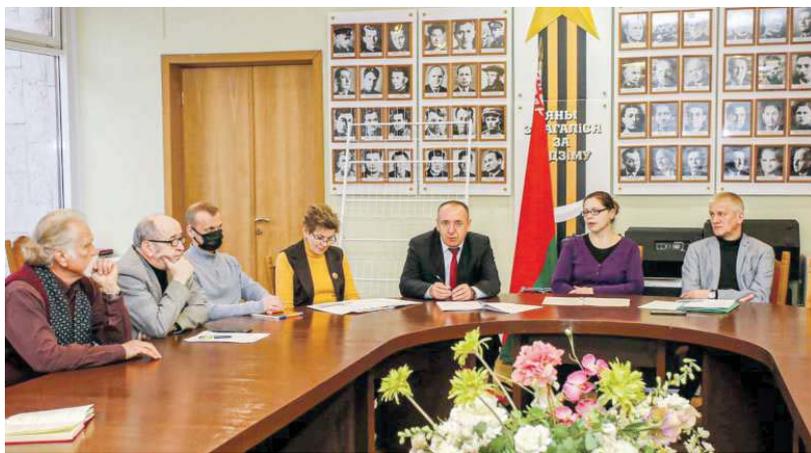
Вельмі важная і рэдактарская работа з тэкстам. На аснове багатай мовы дапамагчы пісьменніку знайсці лепшы выраз — вось прынцып работы рэдактара з аўтарам, таму супрацоўнікі рэдакцыі павінны быць абазнаны ў мове...

Віктар Праўдзін, празаік: «Мы, пісьменнікі і вучоныя, цяпер у той сітуацыі, калі нам трэба вучыцца адно ў аднаго. Я, напрыклад, быў бы рады, калі б мовазнаўцы стварылі слоўнік, якім можна пастаянна карыстацца падчас напісання твораў, і часцей публікавалі б навукова-папулярныя артыкулы пра мову мастацкай літаратуры, на якія можна было б арыентавацца. Артыкулы, якія выходзяць з-пад піра гэтых вучоных, павінны быць даступнымі для ўсіх без выключэння чытачоў, хто зацікаўлены ў тым, каб павысіць свой узровень валодання мовай. Сённяшні час вымагае кансалідацыі паміж носыбітамі беларускага слова: усе ў сацыякультурнай прасторы, каму неабякавы лёс роднай мовы, павінны шчыльна супрацоўнічаць».

Валіяціна Русак, загадчык аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі: «У артыкуле Якуба Коласа «Развіццё і ўзбагачэнне літаратурнай мовы» (1950) ёсць проста залатыя словы, на якія неабходна звярнуць увагу: «Наша літаратурная мова знаходзіцца ў працэсе тварэння. Тварца мовы — народ. Задача ж пісьменніка — у фарміраванні, адборы найлепшага, у прывядзенні мовы да літаратурных норм. Як бачым, задача не малява. Мы павінны мець мову прыгожую, гучную, простую, але гнуткую і выразную». Колас звяртаў увагу на тое, што «толькі сумеснымі намаганнямі пісьменнікаў як неспрэчных стваральнікаў мовы, і вучоных, якія распрацоўваюць мову навукова, савецкай інтэлігенцыі, якая карыстаецца мовай, пашырае яе, мы здолеем узяць нашу мову на высокую ступень, што будзе адпавядаць узроўню нашай вялікай эпохі».

У прыведзеных выказваннях выяўляецца канцэпцыя развіцця і ўзбагачэння мовы, а менавіта тое, што гэта грамадскі працэс, у якім задзейнічаны, па сутнасці, усе народ — стваральнік мовы: пісьменнікі фарміруюць літаратурную мову шляхам адбору найлепшага, а задача вучоных — навукова апрацоўваць мову і кадфікаваць яе. Апрацаваную навукоўцамі мову выкладчыкі нясуць у аўдыторыі. Такім чынам устанавіваюцца пераемнасць і ўзаемадзеянне».

Вераніка Курцова, загадчык аддзела дыялекталогіі і лінгвагеаграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі: «Так, глыбокі знаўца народнай мовы Якуб Колас звяртаў увагу на тое, што, перш чым уводзіць слова чужое ці навастранае, трэба «пашырыць у кішэнях сваёй памяці», гэта

маіх праграм, але ці адкажам мы сёння на пытанне, што такое мова сучаснага пісьменніка і адкуль ён чэрпае моўныя сродкі, інавацыі, адкуль ў яго з'яўляюцца новыя словы? Дубоўка, напрыклад, уводзіў неалагізмы, што становіліся літаратурнымі, але цяпер гэта цяжэй. На што сёння арыентуюцца маладыя пісьменнікі? Глыбокая, арганічная вясковая мова знаека... Вёска перастала быць крыніцай яе наладжвання. Градскія пісьменнікі чэрпаюць лексіку са слэнга гаворак і запазычанняў — у выніку атрымліваецца мова, якая не была ўласцівая пісьменнікам XX стагоддзя...

Ёсць пытанне, ці з'яўляецца беларускай мовай трасянка. І якая трасянка: што ўзнікла на аснове беларускіх народных слоў ці сапсаванай рускай мовы? Трасянку ў сваіх творах пісьменнікі ўжываюць...

Што тычыцца мовы СМІ і камунікацыі, тут цяжка гаварыць аб яе літаратурным складніку. Мовазнаўцы павінны вучыць радыё- і тэлекарэспандэнтаў правільнаму маўленню. Мова СМІ паграбуе ўдасканалення, і тут, мне бачыцца, станоўчую ролю адыграў бы большы ўплыў вучоных на яе чысціню і багацце. Толькі тады яна магла б стаць лексічным папаўненнем літаратурнай.

Часткова рэалізаваць гэтую мэту можна было б і з дапамогай водгукаў на кнігі, што друкуюцца ў літаратурных выданнях. Аўтары допісаў вельмі рэдка звяртаюць увагу на тое, наколькі багатая мова пісьменніка. Мовазнаўцы і літаратуразнаўцы маглі б больш удзельнічаць у літаратурным працэсе.

Алена Пісарэнка і Валіяціна Русак.

значыць, у скарбах беларускай народнай мовы. Сёння літаратурная мова адлюстроўвае ў сваіх слоўніках тое, што ўжываюць пісьменнікі ў творчай працы. Адаведна, калі мы не будзем выкарыстоўваць дыялекты,

Мовай...

то пазбавім літаратурную мову вялікага нацыянальнага багацця».

Валянціна Мароз, галоўны навуковы супрацоўнік аддзела гісторыі беларускай мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі: «Паняцце культуры мовы арыентавана на нормы, якія

Валянціна Мароз.

выпрацоўваюцца ў практыцы і замацоўваюцца ў даведніках і слоўніках. Культура мовы вызначаецца па крытэрыях арыентацыі на ўсталяваную норму правілаў. Тут можна прымяніць прыцып: гэта правільна, добра, але вось гэта — лепш. Прыцып «добра і лепш» якраз і з'яўляецца крытэрыем адбору і ацэнкі моўных з'яў у творчасці таго ці іншага літаратара ці спецыяліста ў беларускай мове. Калі ісці ад пытання пра ролю мастацкай літаратуры ў развіцці літаратурнай мовы, хацелася б звярнуць увагу на тое, што мы, беларусы, у сваёй гісторыі ўжо ў XIV—XV стагоддзях мелі літаратурна-пісьмовую форму мовы, якая была шматфункцыянальнай, арыентаванай на тую ролю, якую ў любы гістарычны перыяд выконвае літаратурная ўнармаваная мова: яна ахоплівала ўсю тэрыторыю Вялікага Княства Літоўскага, Рускага і Жамойцкага — ад Балтыйскага мора да Чорнага. Функцыя мовы як аб'яднальнага фактара і цяпер працуе на кансалідацыю нацыі — у гэтым яе сутнаснае значэнне...

У нас ёсць гістарычны слоўнік беларускай мовы ў 37 выпусках, дзе абагульнены слоўны запас мовы ад XIV да XVIII стагоддзя ўключна — тое, што з'яўляецца нашым мазгатам на ўсе наступныя часы.

Сёння беларуская мова развіваецца як нацыянальная ў дзвюх формах: літаратурнай і народна-дыялектнай. Прычым літаратурная вызначаецца як узорная, апрацаваная майстрамі слова, мова літаратуры і навукі. У гэтым плане і ў сістэме адукацыі, і ў сістэме творчага развіцця асобы вельмі важнае значэнне маюць аўтарытэтных ў літаратуры асобы, класікі. Некаторыя з іх спалучалі талент пісьменніка і мовазнаўцы, напрыклад, як Фёдар Янкоўскі. Ён увёў у мовазнаўчую практыку лінгвістычны тэрмін «гаваркія ўзросты», якія не проста называюць з'явы свету, а даюць станоўчую ці адмоўную характарыстыку: патрэбнік — непатрэбнік, штуркар — назола, міласнік — пустадомак, кніжнік — цёмнік.

Адкуль з'яўляецца пісьменнік? Вядома ж, не з космасу. Талент развіваецца ў спрыяльных і загухае ў неспрыяльных умовах. Ці быў бы ў нас Янка Купала, калі б ім не апекаваўся прафесар Браніслаў Эпімах-Шыпіла? Так і сучасныя пісьменнікі ўзрастаюць на ніве адукацыі, удасканальваюць свой талент праз самаадукацыю, набываюць творчы вопыт у кантактах з людзьмі».

Алена Пісарэнка (Багалопава), загадчык кафедры беларускай і замежнай філалогіі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, паэтка: «Вярнуўшыся да гутаркі пра культуру мовы, хацелася б нагадаць, што гаворка ідзе не толькі пра нарматыўнасць мовы — паняцце гэта больш шырокае, тут шмат іншых складнікаў: лагічнасць, дарэчнасць, дакладнасць, багацце і разнастайнасць маўлення і экспрэсіўнасць — якасць, якая найбольш працягваецца ў стылі мастацкай літаратуры і дазваляе аўтару падтрымліваць увагу чытача. Доўгі час лічылася, што яна забяспечваецца толькі вобразнымі сродкамі мовы лексічнага і сінтаксічнага ўзроўню. Сёння даказалі, што ёсць і іншыя сродкі стварэння экспрэсіўнасці мастацкага стылю. Кожны ўзровень мовы мае сваю сістэму сродкаў выразнасці, якія працуюць на тое, каб прыцягнуць увагу чытача і прымусіць задумацца над вобразам. Гэтым і фарміруецца культура маўлення — праз яго выразнасць.

Наколькі ж багатая ў гэтым плане мова мастацкай літаратуры! Напрыклад, у «Слоўніку эпітэтаў» у слова «сонца» 166 эпітэтаў!

У літаратурных творах могуць быць элементы дыялектнай і прастамоўнай лексікі, калі ідзе стылізацыя, калі гэта апраўдана маўленчай сітуацыяй. Аднавядныя рэплікі ёсць і ў Мележа, і ў Пташнікава, і ў Дударова. Гэтыя словы стылізуюць маўленне персанажа і ствараюць нацыянальны каларыт».

Алена Боганева, загадчык сектара этналінгвістыкі і фальклору Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі: «Спецыфіка нашай работы такая, што мы шмат ездзім па сёлах збіраць фальклорны матэрыял. На жаль, у навучанні гарадскіх дзяцей няма фальклорнага складніка. Між тым у вёсках фальклор да сённяшняга дня з'яўляецца жывой спадчынай, у кожнай экспедыцыі, якія ў нас ладзяцца па некалькі разоў у год у розныя куткі Беларусі, мы запісваем казкі, легенды, паданні, якія па-сапраўднаму ўражваюць сваёй багатай вобразнасцю, разнастайнасцю варыянтаў, незвычайнасцю і часам нечаканымі паваротам сюжэта. Усе запісы мы расшыфруём і публікуем з захаваннем дыялектаў. Так, з 2002 да 2013-га была выдадзена серыя з 10 кніг «Традыцыйная мастацкая культура беларусаў» па гісторыка-этнаграфічных рэгіёнах Беларусі.

Уклад пісьменнікаў у папулярызацыю фальклорнай спадчыны цяжка пераацэніць: Янка Купала, Якуб Колас, Кузьма Чорны, Уладзімір Караткевіч і многія іншыя творцы шырока выкарыстоўвалі народнае дыялектнае маўленне, матывы і вобразы беларускай народнай культуры. Увогуле, тэматыка «Фальклор і нацыянальная літаратура» магла б разглядацца на мэтавым мерапрыемстве (круглы стол, семінар, навукова-практычная канферэнцыя і г. д.)».

Віктар Праўдзін і Навум Гальпяровіч.

Алена Васілевіч, загадчык аддзела выданняў і тэксталогіі Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі: «За апошнія дзесяцігоддзе супрацоўнікі нашага аддзела прымалі ўдзел у падрыхтоўцы Збораў твораў Якуба Коласа ў 20 тамах, Івана Шамякіна ў 23 тамах і Янкі Брыля ў 10 тамах. Тэксталагічнае даследаванне і зверка тэкстаў з усімі даступнымі крыніцамі істотныя і цікавыя найперш таму, што заўжды відаць, які пісьменнік працаваў са словам. Безумоўна, мова ўсіх пісьменнікаў розная. Мяне асабіста ўразіла, наколькі ашчадна і цяргліва працаваў са словам Янка Брыль. Калі ён рыхтаваў твор да выдання, то праглядаў усё, што ў яго маецца дагэтуга твора. Так, зазвычай па кожным творы ў яго было сабраныя безліч папак з самымі рознымі матэрыяламі і дакументамі. Гэта ўнікальны выпадак сярод пісьменнікаў. Іван Антонавіч рабіў праўкі непасрэдна перад здачай у выдавецтва і пасля таго, як выходзіў зборнік, праглядаў і правіў нанова, а ў сваім літаратурным завяшчанні папрасіў улічыць яго праўкі, заўвагі і прапановы, калі будзе рыхтавацца Збор твораў...»

Ніна Санкевіч, навуковы супрацоўнік аддзела славістыкі і тэорыі мовы Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі: «Сучасная беларуская літаратурная мова пачала фарміравацца ў XIX стагоддзі як мова мастацкай літаратуры. Менавіта на гэтым этапе роля асобы пісьменніка была найвялікшай. Літаратурная дзейнасць не была масавай. Толькі адзінкавыя аўтары стваралі мастацкія творы, і ў кожным з іх прасочвалася сувязь з гаворкай, якой ўладаў пісьменнік. Унёсак тагачасных майстроў слова ў працэс станаўлення літаратурнай мовы можна вызначыць праз усеаковыя аналіз мовы іх твораў. Аднак да гэтага часу такі аналіз не быў праведзены. Дый наогул

Ніна Санкевіч і Алена Боганева.

XIX стагоддзе з'яўляецца найменш даследаваным перыядам у гісторыі беларускай мовы, што можна патлумачыць недаступнасцю тэкстаў літаратурных твораў. Як вядома, у другой палове XIX стагоддзя было забаронена ўжыванне беларускай мовы і выданне беларускамоўных кніг. У выніку творы часта перадаваліся вусна, многія засталіся ў рукапісах, іншыя зніклі, і шанцаў знайсці іх амаль не засталося.

Найлепшым інструментам даследавання мовы пісьменніка з'яўляецца слоўнік мовы яго твораў. Складанне такога слоўніка — гэта працаёмкі працэс. Так, «Слоўнік мовы Янкі Купалы» ствараўся цэлым калектывам на працягу 30 гадоў. А ўсяго мы маем толькі чатыры адпаведныя даведнікі: слоўнікі мовы Францыска Скарыны, Янкі Купалы, Якуба Коласа (некаторыя аспекты), Максіма Багдановіча. Дапамагчы ў гэтай справе могуць камп'ютарныя тэхналогіі, якія дазваляюць апрацоўваць вялікія масівы тэкстаў. Зручнай формай прадстаўлення вынікаў такой апрацоўкі з'яўляецца канкарданс — даведнік, дзе пералічаны ўсе без выключэння словы тэксту разам з іх адрасамі, частатамі і тэкставымі ілюстрацыямі. У 1985 годзе такі даведнік быў створаны ў нашым інстытэце на базе корпуса, які ўключаў 283 аўтэнтычныя тэксты літаратурных твораў, напісаных на беларускай мове ў XIX стагоддзі. Канкарданс у машынным раздрукоўцы займаў 12 тамоў вялікага фармату. Зразумела, што папяровае выданне такога даведніка было нерэальным. Калі стала магчымым выдаць яго ў электронным варыянце, выявілася, што за гэтыя некалькі дзесяцігоддзяў даследчыкі знайшлі шмат новых твораў, якія заставаліся ў архівах. Быў створаны новы корпус, які павялічыўся амаль удвая — 515 тэкстаў, і на яго базе новы канкарданс. Даведнік быў выдадзены ў 2015 годзе. Ён змяшчае яшчэ і асобныя аўтарскія канкардансы тых пісьменнікаў, якія зрабілі найбольшы ўнёсак у развіцці літаратурнай мовы: Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, Францішка Багушэвіча, Яна Чачота, Аляксандра Ельскага, Янкі Лучыны, Адама Гурыновіча, Каруся Каванца.

Канкарданс можна выкарыстоўваць як базу для стварэння іншых лексікаграфічных даведнікаў, а таксама як самастойны інструмент для даследавання беларускай мовы. Ён дазваляе прасачыць гісторыю з'яўлення слова ў літаратурнай мове: хто першы ўжыў тое ці іншае слова, у чьіх яшчэ творах яно сустракаецца, прааналізаваць лексіку з пункту гледжання семантыкі».

Былі і іншыя цікавыя выступленні навукоўцаў, якія расказвалі пра свае даследаванні літаратурнай мовы і разважалі пра сучасныя асаблівасці яе функцыянавання. Так, **Вячаслаў Мартысюк**, малодшы навуковы супрацоўнік сектара камп'ютарнай лінгвістыкі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі падзяліўся досведам па фарміраванні электроннай базы літаратурных тэкстаў перыяду 1918—1941 гадоў. Пэўныя думкі пра стан сучаснай лінгвістыкі выказаў і **Уладзімір Кошчанка**, загадчык сектара камп'ютарнай лінгвістыкі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа НАН Беларусі.

У рабоце круглага стала прынялі ўдзел студэнты літаратурнага гуртка «БУКет» пры Беларускам дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў **Андрэй Балкоўскі**, **Паліна Шут** і **Кацярына Маркулава**. Малодшы літаратары прышлі, каб пацвердзіць свае пытанні, пра задачы, якія ставіцца перад сучасным пісьменнікам падчас работы з літаратурнымі словам, пра магчымыя крыніцы ўзбагачэння слоўнікавага запаса і фарміравання эстэтычнага густу. Яны выказалі шчырыя словы падзякі за магчымасць узяць удзел у пасяджэнні, за набыццё адпаведных ведаў і спадзяванне на далейшае супрацоўніцтва.

У выніку пасяджэння круглага стала «Мова пісьменніка» было вызначана кола найбольш важных пытанняў для далейшых абмеркаванняў падчас сустрэч пісьменнікаў і навукоўцаў на розных дыялогавых пляцоўках з мэтай развіцця літаратурнай мовы і пашырэння сферы яе ўжывання і ўплыву.

Матэрыял падрыхтавалі Наталля ЯКВАВЕНКА і Аліса БРАТКА Фота Кастуся ДРОБАВА

Па адрасе невядомай сядзібы

Веру Данілаўну Міцкевіч усе, хто цікавіцца гісторыяй беларускай літаратуры, добра ведаюць як дасведчанага коласазнаўца. Унучка народнага песняра Беларусі, яна шмат зрабіла для ўшанавання памяці стваральніка «Новай зямлі», «На ростанях» і іншых неўміручых твораў. Вера Міцкевіч таксама з'яўляецца аўтарам многіх адметных артыкулаў пра атачэнне Якуба Коласа, мясціны, звязаныя з жыццём і творчасцю класіка беларускай літаратуры.

Можа быць, якраз па гэтай прычыне і неспадзяванай падаралася яе кніга «Сядзіба Качэрычы: шляхамі Ланеўскіх-Ваўкоў, фон Гоераў і іх нашчадкаў», якая пабачыла свет на дзвюх мовах — беларускай і рускай. Сядзіба Качэрычы Бабруйскага павета Мінскай губерні (цяпер — на тэрыторыі сучаснага горада Кіраўска Магілёўскай вобласці) звязана з дваранскімі родамі Ланеўскіх-Воўкаў і фон Гоераў — продкамі літаратараў, сярод якіх была вядомая расійская пісьменніца-гумарыстка Надзея Тэфі. Заўважым, што назву Кіраўск напрыканцы 1934 года атрымалі хутары каля вёскі Старцы і сяло Качэрычы. На пачатку 1935 года быў утвораны Кіраўскі раён.

Інфармацыя пра гаспадару маёнтка Качэрычы адсутнічае нават у такім ґрунтоўным выданні, як энцыклапедычны шматтомнік «Гарады і вёскі Беларусі». Хаця старадаўні парк на тэрыторыі колішняга маёнтка часткова захаваны. Цяпер тут працуе санаторый імя К. П. Арлоўскага, ураджэнца гэтых мясцін, Героя Савецкага Саюза і Героя Сацыялістычнай Працы, чалавека ў Беларусі і ў Савецкім Саюзе добра вядомага. Санаторый пасля рэканструкцыі 2011 года мае новы выгляд і сучасную лячэбную базу. І вось што піша на першых старонках кнігі Вера Міцкевіч: «Кіраўнік санаторыя, выдатны арганізатар сваёй справы Вольга Усеваладаўна Гаршкова расказвала мне, што акрамя прозвішча апошняга гаспадара былога маёнтка Качэрычы — фон Гоер, — пра гэтыя мясціны невядома, а хацелася б ведаць болей і стварыць невялікі экскурс для тых, хто тут адпачывае. Шчыра кажучы, добразычлівыя адносіны ўсяго персоналу санаторыя, прафесійнае выкананне абавязкаў, зацікаўленасць, а таксама захаванасць і таямнічасць велічнага парку падштурхнулі мяне адгукнуцца і распацаць пошукі».

Аўтар кнігі прасачыла радаводную лінію Ланеўскіх-Ваўкоў. Сярод іх — вельмі цікавыя асобы. У тым ліку — і Даніэль, які атрымаў у спадчыну маёнтка Нястанавічы Мазырскага павета, меў у пажыццёвым валоданні маёнтка Некрасы Мазырскага павета, служыў у войску літоўскім, быў дэпутатам Галоўнага трыбунала ВКЛ (1702), паслом ад навагарудскага ваяводства да караля Станіслава Лянчынскага і караля шведскага Карла XII, падчас Паўночнай вайны шматразова абіраўся на пасады паслоў, судзіў у Мазырскім павеце. Таксама Мікалай, палкоўнік, шамбялян. Валодаў маёнткам Косічы Быхаўскага павета, рагачоўскі павятовы маршалак (1797—1799). Ды і іншыя, не меней цікавыя асобы. Што да фон Гоераў, то даследчыцы асобныя факты іх жыцця на беларускіх землях удалося адкрыць дзякуючы ўнучцы Аляксандра і Надзеі фон Гоераў — Надзеі Лахвіцкай (дачка Варвары), якая стала пісьменніцай — «...непараўнальнай Тэфі». Выходзіць, што Надзея Тэфі (Надзея Аляксандраўна Бучынская. Дзявочае прозвішча Лохвіцкая, 1872, Санкт-Пецярбург — 1952, Парыж), як і яе сёстры, па ліній маці паходзіць не толькі з нямецкага роду фон Гоер, але і з беларускага шляхетнага роду Ланеўскіх-Ваўкоў. З Качэрычў родам іх бабуля Надзея Феліцыянаўна. Дарэчы, вядома, што палля нараджэння першай дачкі Тэфі разам са сваім

першым мужам Уладзіславам Бучынскім пасялілася ў яго маёнтку пад Магілёвам. У 1910 годзе ў выдавецтве «Шиповник» выйшла першая кніга вершаў Тэфі — «Семь огней». Пісьменніца ўваходзіла ў штат пастаянных супрацоўнікаў славуэтага часопіса «Сатирикон». Прыхільнікам Тэфі быў імператар Мікалай II. Імя пісьменніцы было выяўлена на цукерках. Надзею Тэфі называлі першай рускай гумарысткай пачатку XX стагоддзя. Сястра Тэфі — паэтэса Марыя Лахвіцкая (1869—1905), заснавальніца рускай «жаночай паэзіі», якая адкрыла шлях да чытача Ганне Ахматавай і Марыне Цвятаевай. У 1897 і 1905 гадах — двойчы! — атрымала Пушкінскую прэмію. Крытыкі пісалі пра Лахвіцкую: «...Яна была адна з першых жанчын, якая так адкрыта гаварыла пра каханне з жаночага пункту гледжання, як раней гаварылі пра яго, са гвары боку, толькі паэты...» Так, паэтэса парушыла межы паэзіі, дазволіла сабе тое, што было адно толькі пад уладай пісьменнікаў-мужчын...

Са славуэтага роду фон Гоераў, і пра гэта піша Вера Міцкевіч, — Соф'я Аляксандраўна Давыдава (1842—1915). Яна з'яўляецца аўтарам многіх прац, прысвечаных рускаму карункаваму мастацтву. У тым ліку і даследавання «Рускія карункі і рускія каруначніцы» (1892 год).

Шукаючы розныя архівы, крыніцтваў матэрыялы, Вера Міцкевіч высветліла, што ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі знаходзіцца рарытэтная экзэмпляр зборніка Тэфі «Книга Июнь» (1931 года выдання) з аўтографам пісьменніцы, адрасаваным Міхаілу Асаргіну (1878—1942), расійскаму пісьменніку, масону.

Брат пісьменніцы — Мікалай Аляксандравіч Лохвіцкі (1867—1933), рускі генерал, георгіеўскі кавалер, падчас Першай сусветнай вайны камандаваў Рускім экспедыцыйным корпусам у Францыі і быў узнагароджаны крыжам Ганаровага легіёна. Адзін з апошніх уладальнікаў Качэрычў — Леў Віктаравіч фон Гоер (1875, Мінск — 1939, Парыж). Юрыст, фінансіст, сапраўдны стацкі саветнік, пісьменнік, масон, банкір, раньце. Быў членам Праўлення Руска-Кітайскага банка, працаваў фінансавым агентам Міністэрства фінансаў Расійскай імперыі ў Кітаі і Японіі. З 1920 года — у эміграцыі ў Кітаі. Займаў пасаду дырэктара Руска-Азіяцкага банка ў Манчжур'і і Шанхаі. Аўтар работ, прысвечаных Далёкаму Усходу. У Парыжы выйшаў шэраг кніг Льва фон Гоера масонскай тэматыкі. Адно з выданняў з аўтографам пісьменніка знаходзіцца ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. Не чужым для мастацкага слова быў і апошні гаспадар Качэрычў — Уладзімір Віктаравіч фон Гоер (1874—?). У 1909 годзе ў Бабруйскай друкарні выйшла яго п'еса «Акультысты» ў чатырох дзеях на 189 старонках.

Выдатна, што кніга В. Міцкевіч дапоўнена перакладам на рускую мову. Тэму Качэрычў і іх гаспадару даследуюць у розных краінах свету. Магчыма, і ў працы Веры Данілаўны будзе болей шырока працяг. Кніга пра сядзібу на тэрыторыі сучаснага райцэнтра Кіраўск нагадвае, што па-за ўважам мясцовых краязнаўцаў знаходзіцца многія і многія тэмы, як патрэбны асобныя выданні пра многія старадаўнія сядзібы. Будзем спадзявацца на рухліваць аўтараў, даследчыкаў гісторыі роднага краю, якія працуюць у рэгіёнах. Тым больш што многія адрасы, у прыватнасці, на Гродзеншчыне, Берасцейшчыне, Міншчыне, ім падкажуць ґрунтоўныя кнігі доктара біялагічных навук Анатоля Тарасавіча Федарука, прысвечаныя старадаўнім сядзібам.

Кнігу «Сядзіба Качэрычы...» можна набыць у Мінску па адрасе: праспект Незалежнасці, 72, кнігарня «Акадэмія».

Раман СЭРВАЧ

Як пазбавіцца «лунных лап»?

Нататка першая паводле
часопіса «Узвышша»

Сярэдзіна і другая палова 1920-х гадоў характарызаваліся актыўным запаўненнем наяўных у беларускай мове лакуна. Былі выдадзены перакладныя слоўнікі і тэрміналагічныя зборнікі, ішла дыскусія на конт ужывання асобных слоў і выразаў, граматычных формаў, абмяркоўвалася графічная сістэма. Не засталася ў баку ад моўных пытанняў і літаратурна-мастацкае згуртаванне «Узвышша», а аднайменны часопіс увёў рубрыку «Культура мовы». Спынімся на некаторых пытаннях, закранутых у часопісе і карысных для сучасных рэдактараў.

У артыкуле «Пра нашу літаратурную мову» (1927, № 2) У. Дубоўка, адзначыўшы, што «наша лексікалогія знаходзіцца ў першабытным стане», засяроджваецца на дакладнасці, дарэчнасці і правільнасці словаўжывання. Перадусім адзін з заснавальнікаў згуртавання закрапае нятворчае калькаванне з рускай мовы ў раздзеле «Лунныя лапы», дзе прыводзіцца наступныя прыклады з верша Анатоля Вольнага: *І такія смяшаныя сляды // Лунных лап па ўцёсах лялі; Фасфарыстыя ўхмылікі луны* і інш. Аўтар артыкула адзначае: «Я не праціўнік, а прыхільнік запазычанняў з суседніх моваў, але толькі ў тым выпадку, калі гэта вымагаецца неабходнасцю». Менавіта яна павінна быць матывавальнай падставой для пісьменнікаў і журналістаў, каб выкарыстаць пазычанае слова замест свайго, якое фіксуецца слоўнікамі. Да прыкладу, дапускаецца выкарыстоўваць пазычаны ў якасці характэрнага сродку, як гэта зрабіў Іван Мележ у дачыненні да Дубадзела: «Граждана, а таксама гражданик сля Глінішча! І асабліва — калхознікі, якія ўчора разабралі сваю маёмасць і тым самым выйшлі з калхоза "Рассвет"».

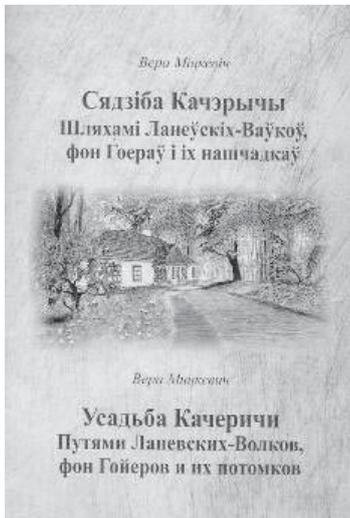
У. Дубоўка абурэецца тым, што названы верш, апублікаваны спачатку ў газеце «Савецкая Беларусь», быў без змен уключаны ў зборнік «Чарнакудрая радасць», і такім чынам акцэнтэ ўвагу на працы рэдактараў. Менавіта іх дасведчанасць, моўная абазнанасць павінны стаяць на абароне тэксту ад «лунных лап».

Выраз «лунныя лапы» падхопілае Кузьма Чорны ў артыкуле «Небеларуская мова ў беларускай літаратуре» (1928, № 5). Як супрацоўнік рэдакцыі газеты «Беларуская вёска», пісьменнік чытаў «вельмі шмат допісаў з вёскі і літаратурных твораў маладых вясковых аўтараў», быў знаёмы з публікацыямі ў літаратурных часопісах, наведваў беларускія тэатры. Свае ўражаны аўтар артыкула выказвае наступным чынам: «траха не ўсе нашы часопісы і газеты, а таксама творы некаторых пісьменнікаў выходзіць у свет у гэтакія мове, якую можна назваць сапраўды толькі «наречіем». Фразеалогія гэтае мовы зусім не беларуская». Пад «фразеалогіяй» К. Чорны разумее структуру фразы, пабудову выказвання ў адпаведнасці з народнымі традыцыямі, бо ў адваротным выпадку «ў быццё беларускае вёска, напрыклад, мова будзе адна, з усім яе характарам і багаццем арыгінальных формаў, а ў кнігах для гэтых жа самых людзей мова будзе іншая». Пісьменнік імкнецца давесці, што літаратура трэба вылучыць ў народа, а не ствараць нейкую штучную канцільярскую мову, у якой і заваду няма беларускага светапогляду, а толькі канцільяршчына і штучнасць. Прыводзіць прыклад з убачанага і пачутага ў спектаклі БДТ-2 («Бязжыццё сцялянка і крычыць: "У чым справа, у чым справа?"»), К. Чорны канстатуе: «Няўжо гэта крычыць сцялянка? Не, гэта крычыць сам аўтар п'есы».

Шмат якія назіранні знамітых творцаў, іх прапановы, выказаныя ва «Узвышшы» ў другой палове 1920-х гг., не страцілі актуальнасці і сёння. «Лунныя лапы» не зніклі з публікацый, што пацвярджаюць сказы з маёй картатэкі, бо ніякай «неабходнасці» ўжывання папраўленых лексем не назіраецца: *курс на цыфравізацыю [лічбавізацыю]; з парубанымі [пасечанымі] нядаўна дрэвамі; сезонных модных нарадаў [убораў, стroyаў]; райскі куток са скамейкай [з лаўкамі]; уживаю труя [чыбуло] і часнок; справа аб разглядзе пастанаўлення [пастановаў]* і да т. п. Паводле падлікаў, сярод лексічных недахопаў у сучасных беларускіх тэкстах да 50 адсоткаў складаюць памылкі — «лунныя лапы».

У. Дубоўка адзначае: «Агульнавядомае правіла кажа, што мова мастацкіх твораў павінна быць узорнай. А якой узорнай можа быць мова таго пісьменніка, які не сочыць за развіццём мовы, што і выклікае «лунныя лапы». Дзіўным здаецца, наколькі мы мала знаёмы з дасягненнямі нашае сучаснае мовы». Ergo, ведаць мову прафесійна — ґрунтоўны падмурак напісання якаснага твора і яго рэдагавання перад абнародаваннем.

Пятро ЖАЎНЯРОВІЧ

Ігар ПРАКАПОВІЧ

* * *

Заснула вёска... Цішыня
Наўсяляж лягла.
Пасля турбот зямнога дня
Зноў ноч прыйшла.

Блакітна-чорны небасхіл
Зямлю накрыў.
Асеў на выган дзённы пыл,
Туман паплыў.

Ляціць планета-карабел
У змрок начны.
І праз фіранку дзікі хмель
Салодзіць сны.

І хай бы так было заўжды
У днях жыцця:
Няма вайны, няма бяды.
І ёсць працяг...

* * *

Люблю, калі раніцай
сонца павольна ўстае,
І цёплыя промні
на роснай бягуць сенажаці.
Так добра прачнуцца
ў вёсцы ў дзедавай хаце
І слухаць, як дзесьці
ля возера
райская птушка пяе.

...А сонца заход не люблю...

* * *

І быццам ёсць сябры,
І быццам ёсць жанчыны,
Ды ўсё адно — адзін
на ўвесь бялюткі свет.
Так высака ў гары
Чародак жураўліны,
Ды і сініц калі
ці налавіў пазт?

Імліцца далячынь,
Туманіцца прастора.
Як у бяздонны вёр
ляціць у прорву час.
Паўзе праз горад стынь,
І цёплае учора
Не вернецца, бо ўсё
бывае толькі раз.

Хай не злуоць сябры,
Не крыўдзяцца жанчыны,
Што я чарговы раз
з мабільнай хвалі знік.
То проста: у гары
Чародак жураўліны
Па скрыпачы нябёс
самотны цягне смык.

* * *

Калі і ты ўжо будзеш не са мной,
Пакіну горад і паеду ў вёску,
Дзе каля возера ёсць хата над вадою,
Дзе цішыня і хвалю лёгкіх плёскац.

Там разам з сонцам буду я ўставаць,
І ў ложка класіся таксама буду з сонцам,
І кожны дзень як вечнасць адчуваць,
І ўспрымаць вакол як бясконцаць...

* * *

Калі-небудзь цябе я ўсё ж забяру
У той край, дзе схіляецца бэз над вадою,
Дзе азёрныя хвалі цалуюць зару,
І дзе будзем адны мы з табою.

Там ніхто не парушыць цнатлівы спакой,
Хіба музыка ціхая ветрам пралёціца,
І руцэ будзе добра ў абдымках з рукою,
І святлом будзе поўніцца сэрца.

На плячоту плячотай адкажа душа
І гарачыя сэрцы насустрэч памкнучца —
Прападзе і растворыцца ростані ржа,
Вусны шчасця да болю нап'юцца.

...Зноў азёрныя хвалі цалуюць зару,
І яна раставацца не хоча з вадою...
Калі-небудзь цябе я ўсё ж забяру
У той край, дзе адны мы з табою...

Сэрца б'ецца

Без тваіх вачэй сумую,
Без плячоты рук хварэю.
Нібы ў Арктыцы зімую,
Ад марозаў ледзянею.

Толькі ведаеш...

Гэта такое дзіва —
Расці штодня,
хай бязучна і крыва,
І рымскаю быць
між арабскіх адзінак,
Цягнуцца да сонца
крыламі галінак —
Шчасце
Неверагоднае
Шчасце
І радасць
І дзіва.

* * *

Я буду травой ічыраваць на бяствара-
разгелай раўніне,
У моры пяску, між парэпных
спінаў рудых
камянёў.
Я буду травой — дзень пры дні
адміраць, каб
жывы не загінуў,
Зялёнаю зоркай знікаць уначы,
каб нараніцу
зноў
Таноткія парасткі выпусціць
птушкамі з клетак
карэння
Насустрэч вятрам, прамяням, да
чыіхсці
знясіленых ног.

Проста акрыленасць —
ты ёсць, ты тут.
Ведаеш, гэта такое ішчасце —
Даваць перш, чым браць,
беручы не красці,
Калі ні рухаў, ні слоў не трэба,
Бо ўсё, што пад нагамі і над галавою, —
Неба.
Ведаеш, гэта такая радасць —
Розуму не траціць, не смакаваць здрады,
Не спыняць дождж, што ліецца,
Пакідаць зямлі памяць, аблокам —
сэрца.

Пэўна, гэта вар'яцтва такое —
Усё нішто, апроч роўнасці і спакою,
Калі можна ў рыззі і напаягалодным
Вольна чуць сябе і па-княску годна...
Пэўна, гэта пракляцце веку —
Дыхаць напоўніцу, быць чалавекам,
Лічыць моманты, а не гадзіны,
Усведамляць, што Ты на свеце адзіны....

Пэўна, гэта ўсё злыя чары —
Прага знішчаць страх,
нараджаць мары,
Быць часткаю міжмоўнае ідыём,
Любіць таго, з кім яшчэ не знаёмы...

Можна і праўда гэта вар'яцтва і чары —
Бачыць вяскелку ў саване хмараў,
Вясну гукаць пасярод ночы ў лютым,
Хадзіць па льдзінах слятым і разутым?
Ці ж не вар'яцтва? Не чары?

Фота Кастуся Дробова.

* * *

Не твая. Не свая. Не чужая.
Замест сонца ў вадзе — багна жалю.
Замест птушкі ў руках толькі пёрка,
І на вуснах душы горка-горка.
Нібы ўсе арабіны планеты
Засланілі сабой тое лета,
Дзе надзеям духмяна ад збожжа,
Дзе лунае жыццё пераможна,
Дзе маўчанне, спавітае песняй,
Дзе магчыма бязмежнасць акрэсліць,
Дзе сланечнікам высціца праўда,
Дзе ад ічыррасці плодзіцца радасць,
Там, дзе гімнам працуюць словы,
Што руйнуюць зымшэльны сховы,
Пад якімі струменяць крыніцы...
Не змагі. Не схацелі спыніцца
Да таго, як струхлелае смеце
Па дарогах раскідае вецер,
А на чыстых квяцістых прасторах
Закалышацца сіняе мора,
Затуляючы сонца, аблогі
І мяне ад няшчэрнае спёкі,
Што і ўвосень бывае пралёціца
Тваім імем у самае сэрца.
Не, не бойся. Твайго павяртання
Не прашу. Не хачу. Маё ранне
Раздарыла ўжо ўсім, да гадзіны.
Так, не бойся. Ты больш не адзіны.
Не абражу цябе ні цяплом ані ўсмешкай.
Хіба толькі прасоленым вершам...
Ды за мной тут якая правіна?
Гэта восень твая. І твае арабіны.

* * *

Ведаеш, гэта такое дзіва —
Шчасця не мець, а быць ішчаслівай...
Ні азоў рэўнасці, ні тэорый пакут,

І прастор вакол бязмежны,
І нябёсаў край бясконцы.
А чаму на сэрцы снежна?
І чаму так мала сонца?

Чую ветру спеў самотны,
Бачу хмар палёт свінцовы.
Свет вакол такі халодны,
Непрытульны і суровы.

Змрочна стынь стаіць
сцяною,
І нідзе няма сагрэцца.
...Цела ходзіць па пакоі.
...Сэрца б'ецца, б'ецца, б'ецца...

* * *

Пунсовае сонца гуляе
У сцішаным садзе зімовым,
У белых снягах прымярае
Пашытыя вейі абновы.

Яе залатое праменне
На дрэвах святочна іскрыцца.
І сціплае, быццам, адзенне,
А як жа яно зіхаціцца!

За садам —
бясконцаць прасторы,
Што свежаю вабіць лыжнёю
У край цішыні
і пакоры,
Дзе людзі святлюць душою.

Жыццё запаволіць зямное
У садзе, дзе сонца гуляе,
Праменне каб ліць залатое
Для тых, хто жыве і кахае...

Я буду травой, што не ведае стомы,
знямогі,
старэння,
Зялёнай надзеяю на скрыжаванні
здзічэлых
дарог.

Я буду травой, што жыццё зберагае пад
тоўчыаю снегу,
Каб спеў аздаць апасля разам
з фарбай лісцін,
Я буду травой, што сілкуецца
сокам падземнага

бегу,
Нязломнай травой,
што ўмее нябачна расці і
цвісці.

Я буду травой, хоць мне не стае
яшчэ сілы і
веры.
Бо ходзікаў стрэлкі на коле Любові
ад веку

ідуць.
Я стану травой, каб сталі
травянымі Чорныя
Дзверы.
Ты толькі жыві, Маё Сонца,
гары і заўжды

дзесьці будзь...

* * *
Баваўняныя сны мае...
У іх сонца жыве над возерам
І, як толькі з пярэня ўстае,
У ваду — плюх!

Касматае, босае.
Разбіваючы лостра зямлі
На расінкі, крысталікі інею,
З-над якіх на далонь матылі
Выспаюць валожкамі сінімі
І трапечуца крыламі слоў,
Баваўняна-падатлівай песняю
Пра жыццё,
што не клеіцца зноў
Ці на швах разыходзіцца месцамі,
Пра вайну з ветракамі ў стынь,
Пра надзеі і здрады з адпомстамі,
Пра струхлелы
ад звычкі кастыль

І пра ўсё геніяльнае-простае.
Сонца ведае справу сваю:
Дзень пры дні на зямлю
з неба коціцца.
Я ж вярбою ў лостэрку стаю,
Матылі на галінкі ўсё мосціцца...

Уладзімір МАЗГО

Калыска долі

Пасля службы ў войску мяне другі раз у маім жыцці запрасілі на Рэспубліканскі семінар маладых пісьменнікаў у Каралішчавічах. Я, зразумела, з радасцю пагадзіўся, бо за гэты час выпаў з літаратурнай абоймы, знаходзіўся далёка ад радзімы. Трэба было навярстаць упушчанае. Да таго ж у мяне быў падрыхтаваны рукапіс першай кнігі паэзіі («Пад спеў крыніц», запланаванай да выхаду на наступны год у выдавецтве «Мастацкая літаратура»).

Тут, пад шатамі вечназялёных сосен, маладыя семінарысты марылі ўзысці на свой літаратурны Парнас. А людзі сабраліся даволі вядомыя ў літаратурных колах: Анатоль Сус, Віктар Шніп, Алесь Жыгуню, Ала Канапелька, Васіль Сахарчук...

Паэтычны семінар у нас вёў знакаміты паэт Пятрусь Макаль. Пётр Міхайлавіч рупліва вучыў пачаткоўцаў адрозніваць сапраўдную паэзію ад пустазелля. Але, як ён прызнаўся паэзій, вучыўся ў маладых таксама. У яго кнізе «Калыска долі» я сустрэў такія радкі:

*У быстрыні крутой —
І зор, і дум калыска.
Жаданы бераг той
Здаецца гэтак блізка*

*— Яшчэ, яшчэ, яшчэ!
Ці ж не занадта многа?
Ах, як рака цяча —
Бясконца дарога*

*З разбегу, сцяўшы дых,
І з вадой лучуся...
Вучу я маладых —
У маладых вучуся.*

Шчыра і пераканаўча. Ці не праўда?.. Дарэчы, гэтую кнігу я атрымаў ад пісьменніка праз некалькі гадоў пасля нашага семінара з наступным аўтографам: «Ул. Мазго, цудоўнаму чалавеку, таленавітаму паэту, — з пажаданнем вялікага шчасця. П. Макаль. 6.12.85».

Танцпляцоўка

Калісьці тут, у гарадскім парку, насупраць цяперашняй гімназіі № 1, знаходзілася танцпляцоўка. І мы, старшакласнікі мясцовай школы, звычайна спялялі сюды не толькі патанчыць, але і паслухаць тагачасныя шлягеры.

Маладзг збіралася тут з Зэльвы і яе ваколіц: Бародзічаў, Бярэжак, Горны...

*Мы бегалі на танцы,
Мальва падышыванцы,
І танчылі так лоўка —
Вірнула танцпляцоўка,
Што адкрывала дзіва,
Наш легендарны вiа.*

А запальваў нашы сэрцы вакальна-інструментальны ансамбль «Русічы» раённага Дома культуры пад кіраўніцтвам Станіслава Казакевіча. Гучалі «гарачыя» шлягеры беларускіх, расійскіх, замежных кампазітараў, а таксама тутэйшых аўтараў.

— Добры вечар, дзяўчыначка, куды ідзеш?
— Скажы ты мне праўдачку, дзе жывеш?
— Я жыву ў рэчаныкі, ля вяды,
Збудаваўшы хатачку з лебяды.

Знічкі вечнасці

Лірычныя мініяцюры

Землякі

Лаўрэат Нацыянальнай літаратурнай прэміі пісьменнік Уладзімір Ягоўдзік нарадзіўся ў вёсцы Кастровічы Слонімскага раёна. Але ён можа з поўным правам лічыць сябе і зэльвенцам таксама.

Чаму? Паспрабую адказаць на гэта пытанне.

Па-першае, у той час, калі Валодзя толькі з'явіўся на свет, Кастровічы ўваходзілі ў склад Зэльвенскага раёна. Падругое, Ягоўдзік скончыў Зэльвенскую школу-інтэрнат, дзе атрымаў атэстат аб сярэдняй адукацыі. Па-трэцяе, у Зэльве жыла Валодзева цётка, да якой ён часта наведваўся ў госці.

Памятаю, як пасля аднаго яго прыезду з БДУ, дзе ён вучыўся на філфаку, а я яшчэ быў школьнікам, мы прабіраліся разам з ім гарадамі напрасткі да ракі Зальвянкі. На беразе Валодзя дастаў з сумкі кнігу Янкі Брыля і доўга з захапленнем чытаў мне лірычныя мініяцюры класіка. У гэты міг ён, мабыць, нават не здагадаўся, што праз тры дзесяці гадоў народны пісьменнік Беларусі напіша прадмову да двухтомніка яго «Выбранага».

Яцдзясят гадоў таму, 1 студзеня 1973 года, мы ўпершыню сустрэліся з цёзкам на літаратурнай старонцы «Зоры над Зальвянкай» у зэльвенскай раённай газеце «Праца». Там былі надрукаваны мой дэбютны верш. А Валодзя выступіў з двума новымі вершамі, якія я магу прачытаць на памяць нават сёння. Простыя, цёплыя і шчырыя, яны лёгка запаміналіся. Ягоўдзік ужо тады быў даволі вядомым паэтам у Зэльве.

У час нашай вучобы ў школе быў адзін настаўнік беларускай мовы і літаратуры — Аляксандр Міхайлавіч Голуб, які заўсёды шчыра падтрымліваў нашы першыя творчыя крокі. А потым быў адмоўны катэгарычны ліст ад рэдактара аддзела паэзіі часопіса «Малодосць» Міколы Аўрамчыка на прапанаваныя да друку вершы нашага земляка, чытаючы які, мы адчувалі сапраўдны шок.

Хто ведае, а можа Валодзя ўсё ж павінен быць удзячны Міколу Якаўлевічу за тое, што не стаў паэтам. Бо ён стаў цудоўным празаікам, драматургам, публіцыстам...

Вялікім попытам у жыхароў студэнцкага інтэрната на Паркавай карыстаўся нумар «ЛіМа» з дэбютным апавяданнем Уладзіміра Ягоўдзіка «Стрэл дуплетам» і прадмовай Яўгена Лецікі. Мы перадалі яго з рук у рукі, а потым горача абмяркоўвалі.

Нядаўна, перачытваючы кнігі свайго земляка, я звярнуў увагу на два аўтографы.

На кнізе «Стронга»: «Дарагому Валодзе Мазго — земляку, паэту з пажаданнем новых добрых вершаў і на доўгае сяброўства між намі. 21.06.84 г. Ул. Ягоўдзік».

У двухтомніку «Выбранае»: «Валодзе Мазго на ўспамін пра далёкія воблакі нашага зэльвенскага юнацтва! 26.10.2005 г. У. Я.».

Я і цяпер, здаецца, бачу твая беларыяныя воблакі, што няспынна гайдаліся на хвалях нашай хуткаплыннай Зальвянкі.

Адвечная песня

Ездзілі з Алесем Карлюкевічам у Мар'іну Горку на дзяўностагадовы юбілей паэта Генадзя Кляўко. Амаль усю дарогу Алесь Мікалаевіч, слынны кразнаўца і нястомны літаратуразнаўца, з глыбокім досведам распытваў пра сваю малую радзіму і славутых землякоў.

А іх тут нарадзілася нямаля. Гэта — і пісьменнікі, і кампазітары, і хлебаробы... Адзін толькі Ігар Лучанок чаго варты. Яго песні спявае ўся Беларусь.

Імпрэза, прысвечаная жыццю і творчасці Генадзя Кляўко, адбывалася ў

Пухавіцкім раённым кразнаўчым музеі. Выступілі самыя блізка пісьменніку людзі: сын, нявестка, унук, а таксама землякі.

Далі слова і гасям. Мы ў сваю чаргу адзначылі важкі ўнёсак пісьменніка ў скарбонку беларускай літаратуры, падзялілі незабыўнымі ўспамінамі.

Пасля нашага выступлення Алесь Карлюкевіч абступілі землякі. Творца натхнёна і ўсхвалявана адказаў на разнастайныя пытанні. А твары мар'інагорцаў у гэты міг свяціліся сонечнай радасцю.

І я падумаў: як усё ж важна і адказна падарыць людзям радасць сустрэчы з табой і з тваёй творчасцю, калі яны гэтага вельмі чакаюць.

Па дарозе ў Мінск з глыбіняў нашай памяці ўсплывалі незабыўныя мелодыі Ігара Лучанка. Як казаў бы з гэтай нагоды паэт Генадзь Кляўко:

*І вярцецца песня
Сама на розга,
Якую так доўга
Знайсіці ты не мог.*

Сто гадоў

Заўсёды з нецярпеннем чакаю чарговы тэлефонны званок ад Міколы Чарняўскага. Часта звоню яму сам, бо добра ведаю што ён вельмі цікавы суразмоўца на любую злададзённую тэму: пра жыццё, пра літаратуру, пра спорт... Мікалай Мікалаевіч заўсёды добразычліва параіць, падкажа, падзеліцца з табой сваім багатым вопытам.

Упершыню мы сустрэліся з ім на радыёперадачы «Першыя сцяжынікі», куды пісьменнік запрасіў мяне, яшчэ зялёнага першакурсніка, каб я пачытаў у мікрафон свае вершы. Праўда, за плячымі ў мяне ўжо былі публікацыі ў рэспубліканскім друку, у тым ліку — у часопісе «Малодосць» і ў штотыднёвіку «Літаратура і мастацтва». З гэтага і пачалося наша шматгадовае сяброўства.

Потым, працуючы ў выдавецтвах, мне пашчасціла быць рэдактарам многіх кніг Міколы Чарняўскага, першаму з чытачоў адкрываць для сябе і іншых нерушы ажакавітага слова. Мы нават працавалі разам з ім у рэдакцыі часопіса «Вясёлка», хадзілі на пасяджэнні секцыі дзіцячай літаратуры Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Але асабліва запаматалася наша паездка на маю малую радзіму на свята паэзіі і музыкі «Зэльвенскія сакавіны — 2016». У складзе пісьменніцкага дэсанту акрамя Міколы Чарняўскага і мяне былі таксама спявак Вячаслаў Статкевіч — зяць паэта, пісьменнікі Генадзь Аўласенка і Яна Явіч.

Шчыра і натхнёна Мікалай Мікалаевіч чытаў свае лірычныя вершы, дзяліўся з моладдзю юнацкімі згадкамі. Перапоўнена залу раённага Дома культуры вітала любімага паэта працяглымі апладысмантамі. Многія чытачы выказалі жаданне сфатаграфавання з пісьменнікам на памяць.

На адной з юбілейных вечарын Міколы Чарняўскага ў Доме літаратара народныя артысты Беларусі кампазітар Эдуард Зарыцкі падзяліўся цікавай згадкай. Аднойчы пасля іх сумеснага выступлення юная чытачка запытала ў паэта: «Колькі вам гадоў?»

«А колькі ты дасі?» — пытаннем на пытанне адказаў творца.

«Сто!» — не марудзячы ні хвіліны, вымавіла дзяўчынка.

Вось і мы, калегі па творчасці і сябры пісьменніка, жадаем заслужанаму дзеячу культуры Рэспублікі Беларусь Міколу Чарняўскаму не меней творчых гадоў. І чакаем ад яго новых цудоўных кніг і радасных сустрэч.

«Няхай заўжды выдучь жыццёвай сцэжкай // Любоў, краса, дабро ва ўсім і ўсмешка!» — зіхацяць словы-пажаданні на падпісанай мне кнізе ад шапоўнага пісьменніка, мэтра беларускай літаратуры Міколы Чарняўскага. Мікалай Мікалаевіч заўсёды ўсміхаецца, прытым больш вачыма, быццам знутры. Паўна, у гэтым сакрэт яго даўгалецця? 16 студзеня Мікола Чарняўскі адзначае 80-гадовы юбілей і 65-годдзе творчай дзейнасці. Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь, выдатнік асветы, выдатнік друку, лаўрэат шматлікіх літаратурных прэмій, ганаровы член Саюза пісьменнікаў Беларусі, Мікалай Мікалаевіч мае сотні кніг і прызнанне, ідзе па творчым шляху з адкрытасцю і прыязнасцю, якія і падарылі мне ўдачу паразмаўляць з мэтрам і даведацца пра першыя яго крокі і нават расчараванні. Чуйнае сэрца пісьменніка кляпатліва зберагло творчыя ўспаміны. І нам, маладым, карысна сёння даведацца пра залацінкі творчасці майстра.

Уся справа ва... усмешцы

— Мікалай Мікалаевіч, як прыгожа падпісалі мне кнігу! Каліграфія!

— Гэта ўсё ад уроку чыстапісанна ў школе. Пісалі пёрамі, раўняючыся на касыя лінейкі. Выводзіў, стараўся — пяцёрку зарабіць хочацца, таму абы-як не напішаш. Пёры былі адмысловыя, трэба націскаць — каб спачатку тонька, потым патаўсцей.

— Такое старанне — прыкмета літаратурнай будучыні?

— Па сутнасці, я вучыўся няблага і па іншых прадметах. Але больш падабалася літаратура, лёгка даваліся вершы на памяць. Я шмат чытаў. Хаця якой была пасляваенная школьная бібліятэка!.. Сямігодка. У канцы калідора стаялі дзве-тры шафы. Хто старэйшы — таму таўсцейшую кніжку давалі. Сельская бібліятэка называлася хатай-чытальняй: год-два-тры знаходзілася ў пэўнай хаце, і гаспадарам штоосьці палілі за гэта, вядома. У хатах-чытальнях было ўсё: ад газет, часопісаў, кніг да гармонікаў, балалаек, гітар, даміно, шахмат. Як кажыць, культурны цэнтр. Клуба не было. І калі прывозілі кіно, паказвалі па хатах, потым у школе. У адным канцы калідора вешалі палатно, а ў другім ставілі апаратуру. Малыя садзіліся на падлозе. Калі я сядзеў на падлозе пад палатном, здавалася, танк ехаў прама на мяне. Які піск падымалі! Для дарослых білет — 2.50, дзеціям — рубель. Калі на кінасеанс трапіць не ўдалася, глядзелі праз вокны з вуліцы — нічога, што выява адлюстроўвалася ў акне дары нагамі. Помню Тарзана, які з кракдзіламі біўся...

— Ваш лёс вызначыла газета «Піонер Беларусі»...

— У 1960 годзе, калі мяне туды ўзялі на працу, яна выходзіла большым тыражом, чым «Зорька», — каля 500 тысяч экзэмпляраў. У «Піянеры Беларусі» 18 ліпеня 1958 года з'явіўся мой першы верш «Васілёк». Гэта было пры Хведару Жычку. Каго ні вазьмі з майго пакалення — усе пачыналі з газеты «Піонер Беларусі». Як, напрыклад, Казімір Камейша. Я ўжо працаваў у рэдакцыі, калі ён даслаў свой верш «Крыгаход». А які з мяне тады яшчэ быў рэдактар — мне самому толькі 18 гадоў! А пісем прыходзіла шмат: у год рэдакцыі «Піонера Беларусі» і «Зорькі» атрымлівалі па 10—12 тысяч пісем. У панядзелак — па два мяшкі, і трэба даваць адказы. Таму ў сераду, калі вярталіся, — гарачая пара. Я адказваў на пісьмы, але паля мяне іх чытаў, штоосьці падпраўляў Васіль Зуёнка. І вось прыходзіць верш «Крыгаход» з цудоўнымі вобразамі. Я паказаў Зуёнку, і вырашылі яго адкласці, бо ўжо было лета. І наступнай вясной — 1961 года — мы гэты верш надрукавалі. Так адбылася першая публікацыя ў рэспубліканскім друку Казіміра Камейшы. Я пісаў адказ, таму яму як хросны бацька. А мы ж з ім аднагодкі, толькі я са студзеня, а ён — са снежня. Адноўж, з «Піонера Беларусі», і Алякс Бадак, і Алякс Разанаў, і Міхась Зарэмба пачыналі. Дарэчы, Міхась Зарэмба хоць празаік, але пачынаў я паэт. У «Піянеры Беларусі» быў надрукаваны яго верш «Пралеска». Калі мы сустрэліся ў 1960 годзе (ён наступна а аддзяленне журналістыкі), у «Малодосці» яго надрукаваў Пімен Панчанка. Разам ездзілі на

пасаджэнні літаб'яднання ў «Чырвоную змену». Ён яшчэ вучыўся, але яго ўзялі ў «Піонер Беларусі» працаваць. І потым Міхась застаўся там на 20 з нечым гадоў. Але, здавалася, адышоў ад паэзіі, ад літаратурнай творчасці, яго больш захапіла журналістыка. Калі я працаваў у «Бязроццы», пачаў яго крыху тузаць, і ён перайшоў на апаваданні, аповесці — надрукавалі дзве яго аповесці. Так ён і стаў цікавым празаікам.

— Можна, для літаратурных жанраў трэба саспець?

— Многія пісьменнікі прайшлі праз газеты: хто — у «Чырвонай змене», хто — у «Звяздзе», хто — у «Калгаснай паўдзе». І ў тым і адрозненне, што газетная мова — іншая. Аднак усё залежыць ад аўтара: калі ён добра валодае словам, то ў яго і газетная мова выразная. Вось, напрыклад, Міхась Вышынскі кожнае слова быццам смакаваў. Ён таксама канчаў беларускае аддзяленне філфака. Проза пачатку 1960-х гадоў пайшла арыгінальная (Салаухін і іншыя). Ён яе чытаў з алоўкам і словы сакавітыя выпісваў, часам, можна, нават гэтым злоўжываў. Пташніківа чытаў, а ў яго было шмат дыялектызмаў. У газетны пісьменнікі дасылалі нарысы. Як, напрыклад, паэт Васіль Макаравіч. Нарысы ў яго — як тая самая проза. Ці той жа Валянцін Мыслівец: нарысы атрымліваліся мастацкія. Паэт Антон Бялевіч, Тарас Хадкевіч, напрыклад, былі нарысцістамі ў «Звяздзе», нават пасада такая была ў газеце — нарысціст. А так звычайным журналістам няма калі думаць, шліфаваць. Вечарам прыехаў з камандзіроўкі — а раніцай аддай тэкст.

— А каб пісаць прозу, трэба над ёй бясконца сядзець, карпець? Пэўна, так проста яна не даецца...

— Проза, вядома, паграбуе больш увагі, чым, напрыклад, паэзія. Вершы можаш думаць на ходу. А над прозой трэба сядзець, на ходу — толькі схем сюжэта прадумаць. Цяперашняя проза пайшла камп'ютарная.

Зарапашма на юбілейную сустрэчу з пісьменнікам, лаўрэатам Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра, прэміі Федэрацый прафсаюзаў Беларусі, літаратурнай прэміі «Залаты Купідон», выдатнікам народнай асветы, выдатнікам друку, заслужаным дзеячам культуры Рэспублікі Беларусь Міколам ЧАРНЯЎСКИМ, прысвячаную 80-годдзю з дня нараджэння і 65-годдзю творчай дзейнасці.
Сустрэча адбудзецца 19 студзеня ў Доме літаратара (вул. Фрунзэ, 5) у 17.00.

— Зараз камп'ютарная праграма можа сама напісаць твор. І ці пагрэбне пісьменнік? Ці магчыма такое ў будучыні?

— Усё можа быць, толькі не ведаю, як іх чытаць будзе... Хай розум знадта вялікі, але ў камп'ютара няма сэрца, жывога, трапяткога, чуйнага да ўсяго. Ён халодны. Можна, сюжэт і будзе. Але і толькі. Чаму захоўваюцца арыгіналы

твораў пісьменнікаў, рукапісы?! Калі складаеш на паперы і папраўляеш рукой — тут жа рэдагуеш, бачны ход думкі. На паперы неак бліжэй, гэта адпавядае тваёй душы, бліжэй да сэрца. Як я дзеціям раскажваю: кніжку чытаеш — пад падушку пакладзеш. А яны: «Дык і смартфон пакладзеш!» — «Смартфон халодны, — парырую, — на смартфон не паспіш». Зараз ва ўсім свеце часцей сталі вяртацца да спаконвечнага, да папяровай кнігі. Яшчэ пераканайся: рызыкаўна з дзецьмі абыходзіцца з дыдактызмам: «Так не рабі». Яны ўпар-

Мікола Чарняўскі.

тыя — і зробіць наадварот. Лепей з гумарам апісаць смешную гісторыю — хутчэй задумаецца. Сатыра і гумар больш выхваляюцца, чым строгая дыдактыка. Я адпрацаваў 22 гады ў «Бязроццы», і гэтаму там удзялялі вялікую ўвагу. Вершы з усмешкай цяплеішыя.

— Вы не засяроджвалі толькі на дзіцячай тэматыцы...

— Мяне змалку цікавіла тэма вайны. Яшчэ калі быў школьнікам, у нас у вёсцы жыло шмат тых, хто быў у партызанах, ваяваў. У нас хата была без перагародак, сучэльныя памішкі, у адрозненне ад іншых, і таму да нас часта вясковыя хлопцы і дзяўчаты прасіліся ладзіць танцы — зручна, месца многа. Збіраліся мужыкі: вясной, бывала, на прызбе сядалі. Зімой прыходзілі ў хату, бліжэй да печкі чыгуннай. На прыпечку ставілі газоўку і курылі, раскажвалі адзін аднаму, успаміналі. А я на печы сядзеў і слухаў.

А якраз у «Піянеры Беларусі» была аб'яўлена акцыя «Юныя разведчыкі», каб запісвалі ўспаміны, цікавыя гісторыі. І я гэта рабіў. Надрукавалі. У нашым раёне быў Лоўзакі бой. Цяпер ён апісаны ў энцыклапедыі. І я ведаў падрабязней: як наступалі немцы, як ад іх адбіваліся, як загінуў камандзір бригады — усё з сапраўдных апаведаў відавочцаў. Партызан Міша Рыпінскі, сын нашай суседкі, аднагодка майго старэйшага брата, загінуў у 1945 годзе ў Германіі. Я і пра яго напісаў. Адправіў на конкурс. Хведар Жычка падрыхтаваў і змясціў у кнігу «Наш родны край» разам з творами Міколы Малаўкі, Мішы Зарэмбы, Марыя Шаўчонак, Міхася Болсуна, дый іншых. Кніга, дэ сабрана творчасць юных каспаздэнтаў, выйшла ў 1959 годзе. Такім чынам, расказаныя гісторыі відавочцаў я пасылаў у рэдакцыі. На жаль, арыгіналаў не засталася. Самае цікавае — як раней ставіліся ў рэдакцыях да сваіх юнкараў. Было гэта на маё 60-годдзе. Прыходзіць у «Васёлку» Хведар Жычка. Павіншаваў, пагаварылі, а потым дае мне аркушы. Гляджу — і дзіву даюся: гэта ж мой рукапіс! Пра Мішу Рыпінскага, яшчэ іншыя мае запісы пра вайну, яго пісьмо пра тое, што будзе змяшчана публікацыя (другі

экзэмпляр). Уяві: захаваць з 1959 года (а мне 60 было ў 2003-м). Гэта адзінае, што засталася з маіх арыгіналаў, пачатку творчасці.

Аднойчы ў «Чырвонай змене» я прачытаў пра подзвіг аднаго хлопца — Міхася Усоўскага з Бярэўскага раёна, партызана брыгады «Дзядзькі Колі». Пра яго пісаў былы рэдактар падпольнай газеты Даніла Капыткоў, раскажваю пра яго сям'ю, як загінуў. І мяне гэта так кранула, што ўзяўся і напісаў паэму «Апошні бой». Паслаў Данілу Капыткоў, ён пачытаў, яна выйшла ў 1967 годзе.

Яе пахваліў у часопісе «Беларусь» Мікола Хведаровіч. І якраз у мой дзень нараджэння, 25 гадоў, у газеце «Літаратура і мастацтва» выходзіць рэзэнзія на маю кніжку. Поўны натхнення і настрою, разгортваю — і... аблом: «Інфармацыя, без пачуцця». Подпіс унізе — Р. Барута. Я адразу здагадаўся, хто гэта — Рыгор Бязроцкі. Ён тады працаваў у «ЛіМе» ў аддзеле крытыкі. Я, калі заходзіў, бачыў у яго на стале сваю кнігу. Канечне, было крыўдна за крытыку. Але больш — за тое, што Рыгор Бязроцкі схаваўся за псеўданімам. А ён тады быў мэтрам, вельмі сур'ёзным крытыкам.

— На вашу думку, ён справядліва пакрытыкаваў?

— Канешне, справядліва! Ён пісаў рэзэнзіі на сур'ёзных нашых класікаў. Лічыў адным з найлепшых крытыкаў, стаў прызнаным яшчэ ў 1930-я гады, калі яму было 17. У 1939-м у 21 год яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў.

— Пасля крытыкі не апусцілі рукі?

— Калі ўжо потым я сваю паэму перачытаў раз, другі, самому стала сорамна і крыўдна: сапраўды прымітыў, сапраўды інфармацыйна, без жыцця. Мая другая паэма — «Навечна з сонцам» — пра Антона Губарава, падпольшчыка-партызана са Жлобіна, зямляка. Яго, параненага на чыгуначным палатне, дзе ён падрываў цягнік, узялі ў палон немцы. Ён вёў сябе дзёрзка, і яго закапалі жыўцом. Потым з'явілася ідэя выдаць кнігу, бо хацелася напісаць яшчэ і пра Марата Казлова, таксама юнага 12-гадовага падпольшчыка з Быхаўскага раёна. У разведцы яго схпілі, катавалі, вушы, нос адрэзалі, рукі ламалі і зорку на грудзях яшчэ выразалі. Ды ён усё мужна вытрымаў. І я вырашыў першую сваю паэму «Апошні бой» перапісаць нанова: што выраслаў, што дабавіў, рыфмы падчысціў, яна павялічылася па аб'ёме. Такім чынам, вярнуўся да яе праз 30 гадоў, уявіце! Ужо меў вопыт, быў спрактыкаваны. І гэтым разам сорамна не было.

— Як лічыць, што чалавеку дапамагае жыць?

— Сама патрэба жыць. Будзеш жыць — будзеш нешта рабіць. А каб нешта рабіць — трэба жыць. На раднё я амаль 30 гадоў вёў літаратурную перадачу «Першыя сцяжынкы» — колькі пераланаціў! Амаль тры дзясяткі гадоў з'яўляўся кіраўніком літсуполкі «Купалінка» Мінскага раёна: колькі праз мае рукі прайшло юнацкай творчасці!

Я па сёння помню почырк нашых літаратараў, напрыклад, Уладзіміра Мазго, Аляся Бадака, якія мне пісалі. Уладзімір Мазго першы верш надрукаваў у «Піянеры Беларусі», а потым ужо ў «Бязроццы», як і Алякс Бадак. Па сёння памятаю яго прازیрачыя ацёды. Лена Мазла першую казку надрукавала ў 5 класе ў «Бязроццы». Калі ўсіх узяць, у каго першая публікацыя была ў «Бязроццы», — дык, лічы, палова пісьменніцкага саюза. З многімі калегамі звёў мяне творчы лёс, за што шчыра ўдзячна.

— Дзякуй, Мікалай Мікалаевіч, за цёплую, прыемную размову! З днём нараджэння! Здароўя, міру, радасці і новых крылатых ідэй! Да сустрэчы на вашым юбілейным творчым вечары!

Гутарыла Наталля СВЯТЛОВА,
фота аўтара

з пісьменнікага блакнота

Блізкі і далёкі горад Таш

Борт Мінск — Ташкент з васількамі на фюзеляжы лёгка адарваўся ад зямлі. Наперадзе Форум творчай і навуковай інтэлігенцыі СНД, работа ў профільнай секцыі, прэзентацыя тома анталогіі прозы, сустрэча з аўтарамі і перакладчыкамі розных краін, абмеркаванне далейшага ўзаемадзеяння, цікавыя літаратурныя знаёмствы.

Зярнятка сланечніка

А пакуль... у салоне самалёта гаманкі каларытных пасажыры, кінулі спрэчкі, валтузню, самаарганізаваліся і прыціхлі. І ў позіраках чорных вачэй зараз чыталася непасрэдная цікавасць да размовы нашай трыцы. І сапраўды, як спелыя зярнятка ў сланечніку! Так падобраму ахрысціла спадарожніца Алена Стэльмах, кіраўнік нашай творчай дэлегацыі.

Размову не перапынілі ні ўзлёт, ні пасадка. Так і прагаварылі да самага Ташкента. Калі больш дакладна, гаварыў Зіновій Кірылавіч Прыгодзіч, які трапіў на чатыры гадзіны да мяне ў суседзі. Масштаб асобы, мэтанакіраванасць, жыццёва-творчыя варункі, глыбіннае бачанне працэсаў уражваюць, а эмоцыі яшчэ патрабуюць пэўнага пераасэнсавання.

Гаварылі і пра форум. Без асаблівага хвалявання абмяркоўвалі рабочыя моманты. А чаго хвалявацца, калі ў запасе два дні, а побач — бліскучы арганізатар — Алена Анатолеўна?! Ужо толькі прысутнасць яе пісьменнікаў ўспрымаецца як гарантанты знак якасці любога мерапрыемства.

А вось і першае ўражанне ад сустрэчы з горадам — незвычайны тонкі кветкавы пах. І ноч, як у нас, і мары, і людзі, і машыны, а паветра такое, быццам тут хвіліну назад босая вясна з верша Анатоля Зэкава танчыла. Кагнітыўны дысананс: горад Таш ці, як раней называлі, Шы, што значыць камень, а водар — кветкавы.

Ташкенцкае метро

Ташкенцкая падземка выручыла двойчы. Першы раз, калі, нібыта сляпяны кацяняты, у поцемках без мабільнай сувязі ды з драбяжою ў кішэнях сукалі дарогу ў гатэль. Нагода, якая выцягнула нас пасля пералёту на край свету, была так сабе, але што зробіш — жыццё ўносіць карэктывы. Сваёх не кідаем! І толькі ўдзень жахнуліся: паміж праезнай і пешаходнай часткай на месцы звыклых бардзюраў у горадзе даволі глыбокія арыкі. Але ж не прапалі. Даверыліся і пайшлі ў той бок, куды знакамі накіраваў прахожы.

Другі раз падземка выручыла падчас знаёмства з горадам. Хацелася той невялічкі адрэзак часу скарыстаць з найбольшай карысцю. Каб усё адразу: і горад пабачыць, і з культурнымі традыцыямі жыхароў пазнаёміцца. Позірк скіравалі на Сярэднеазіяцкі цэнтр плову. Падземныя цягнікі умомант бы дамачы дзвюх ранішніх вандройніц да прыпынку Шахрыстон. Але ці ўстаюць бы хто на нашым месцы, каб не падзівіцца выключнаму густу метрабудайнікоў, што аздаблялі станцыі яшчэ за савецкімі часамі? Казачныя сюжэты, гарманічныя, запамінальныя, не вельмі сапсаваныя сучаснай рэкламай.

Плоў — усяму галава

Плоў для ўзбека — што для беларуса драпікі: ежа на ўсе выпадкі жыцця, хочаш еш сам, хочаш — частуй гасцей.

Азіяцкі Цэнтр плову — знакавае месца для жыхароў горада, месца сямейнага адпачынку, сустрэчы з сябрамі і сваякамі. А для такіх, як мы, цікаўных гасцей, яшчэ і магчымасць пабачыць на свае вочы працэс прыгатавання, ад «а» да «я». Побач з павільёнам месціцца адкрытая «кухня». На лобным месцы вісяць толькі што разабраныя тушы, вакол іх — адны мужчыны. Наогул, там былі толькі мужчыны. Мы пакрыжылі вакол дзвюх вялікіх печак, дзе ў казаных даходзіў плоў, схаваны дзясяткам круглых падносаў, паглядзелі на працэс прыгатавання ляпёшак і ціхенька выйшлі.

Яшчэ раница, а столік у вялікай зале, разлічанай на 500 месцаў, знайшлі дзякуючы «кампактнасці» кампаніі. Дакладней, мы былі адзіныя ў такім складзе. Вакол — вялікія сем'і, а ўвесь клопат за адпачынак бяруць на сабе маладыя мужчыны роду. І спачувальныя погляды ўсходніх прыгажунь у наш бок усё ж такі зацікавілі, але настрой не сапсавалі. Старэйшыя ж прадстаўніцы, прыбраныя ў шыкоўныя нацыянальныя ці то халаты, ці то паліто, плылі як царыцы і нікога не заўважалі. Канешне, права захапляцца іх становішчам нам велікадушна было падарана. І я ледзь вочы не зламала, прыняўшы ўмовы гульні. Як годна можна сустрэць узрост! І як шмат страцілі мы свайго самабытнага нацыянальнага — так легкадумна абязлічыліся. І дзеля чаго?

Але вернемся да плову. Уяўленне пра гэтую страву ў асноўнай часткі еўрапейскага насельніцтва, да якой адносім сябе і мы, насамрэч, вельмі памылковае. Па-першае, плоў — гэта не каша з мясам, а, калі хочаце, своеасаблівы лад жыцця, вобраз думак — Паэзія, адным словам.

Бліжэй да Бога

Усход — справа тонкая. Паверыш тут, што выраз не толькі трапны, але яшчэ і вывераны на практыцы. Бо ўсе нашы жаданні, выказаныя і тыя, што заморскімі птушкамі пеціліся ў раі душы, спраўдзіліся. Праўда, вельмі па-рознаму, часам з прыгодамі, вострасюжэтна. Хацелі — атрымайце! З новым досведам прыйшлося вучыцца быць асцярожнымі ў жаданнях.

Разуменне сябе — выдатная рэч: пачынаеш жыць «ціпер». І таму адпадае патрэба быць прарокам ці супераналітыкам — проста жыць і будзь шчаслівы!

Алайскі базар

На вуліцы мінус, сапраўдная каляндарная зима, але ўпартае сляпухае сонца збівае з панталыку. Твая істота падпадае пад магію 8 сакавіка, і душа на аўтамаце патрабуе мімом.

Алайскі базар і сустрэў нас у такім настроі. З голаду там дакладна не памрэш, хутчэй наадварот. На кожным прылаўку настойліва прапаноўвалі прысмачкі. І мы частаваліся. Не ад сваёй недалікатнасці — зусім не. А таму, што беларуская гаспадыня прывыкла да фаршыраванага перцу ці на крайні выпадак (калі пашчасціла быць жонкай не паэта, а рыбака) — фаршыраванага шчупака. А тут! Фаршыраваны нейкай смакатой з чатырох складнікаў чарнасліў! Атрымаўшы сонечны ўдар усходняй гасціннасці, наша памяць пазнавала толькі разынкі і часам арэшкі, калі тыя былі ў шарлуціне.

Гэта пасля, ужо асвоіўшыся, выбралі аднаго простага прадаўца, вельмі падобнага да беларускага вясковага фермера. Вялікі, як мядзведзь, Джафар ужо здалёк гучна вітаў сваіх дарагіх гасцей, разліваў па кубачка пахкую гарбату з горных зёлак і выстаўляў каробкі, мяхі і пасудзіны з пачастункамі на прылавак.

Адкрытасць, узаемавага і цікавасць

Цяперашні форум з двумаістамі дэлегатамі з Беларусі, Арменіі, Азербайджана, Казахстана, Кыргызстана, Туркменістана, Узбекістана і Расіі сам па сабе ўжо сведчыць аб вялікім жаданні ўзмацніць узаемадзеянне і мацаваць сяброўства паміж народамі.

Урачыстае адкрыццё форуму «Гуманітарнае супрацоўніцтва — вопыт трыццаці гадоў і перспектывы развіцця» адбылося 12 снежня. Першы раз высокі сход прымаля сталеца Узбекістана Ташкент. У праграме форуму — узнагароджанне лаўрэатаў, панэльныя сустрэчы, работа секцый, прэзентацыя анталогіі і выступленне маладзёжнага сімфанічнага аркестра.

Большасць мерапрыемстваў шырока асвятлялася СМІ. Спінюся на інфармацыйнай падзеі, па якой пільнае журналісцкае вока прайшлося павярхоўна.

Можна, з-за значнасці папярэдніх з маштабам іх медыйных асоб. Так ці інакш, але сустрэча аўтараў і перакладчыкаў праходзіла два дні запар у Самаркандскай зале пры атэлі.

Кожны даклад, які пасля плаўна пераходзіў у дэбаты і размову пра сваё — тэма асобнай гаворкі. Радавала, што не было дэпрэсіўнай бесперспектыўнасці ў далейшых узаемаадносінах, трансліраваліся адкрытасць, узаемавага і цікавасць. Была і болевая кропка, адна на ўсіх. Яна датычылася пісьменніка, яго нерэалізаванасці. Думаю, разводзіць мудрагеліста пра вертыкаль «выдавецтва — пісьменнік — прэмія», літаратуршчыну, нізкі ўзровень ганарараў, а бывае, і твораў асобных відных пісьменнікаў, раздутасць творчых саюзаў не мае сэнсу — усё гэтыя і многія іншыя неназваныя кампаненты з'яўляюцца вытворнымі з нерэалізаванасці. Атрымліваецца, аснсанаваны пошук пісьменнікам свайго месца ў грамадстве, жыцці і літаратуры і стаяў над усім апошнія 30 гадоў?

Фома з сайта silkroadexpress.us

Алайскі базар.

Жывая даверлівая гутарка паміж творчымі дэлегацыямі ад кожнай з нацыянальных літаратур — тое, дзеля чаго варта было пераадолець тысячы кіламетраў. Менавіта ў гэты час пракладаліся трывалыя масты сяброўства і доўгатэрміновага супрацоўніцтва. Наперадзе — перакладчы, анлайн-знаёмствы і сустрэчы з сучаснымі пісьменнікамі блізкага і далёкага замежжа.

Адзначу, што цёплае сяброўскае стаўленне Таджыкскай дэлегацыі перайшло да мяне, беларускі, дзякуючы папярэдняму нястомнай працы Алеся Мікалаевіча Карлюкевіча.

Акын і яго вялікае каханне

Не адкрыю Амерыкі, калі скажу, што ўсё самае цікавае адзін пра аднаго ў такіх паездках мы дазнаёмся ў апошні вечар перад ад'ездам. Пакіну за сабой права не называць імя гэтага чалавека, сапраўднага мужчыны і сапраўднага паэта. Скажу толькі, што зараз ён адзін з самых папулярных сучасных акынаў у сваёй краіне.

Калісьці, у юнацкія гады, у песьняра перад самым вяселлем украў яго каханую. І дзяўчына перад тым, як пераступіць парог чужога дома, здзейсніла абрад, пасля якога назад дарогай не было. Акын знайшоў у сабе сілы і прыняў запрашэнне на вяселле. Увесь час, пакуль ён спяваў пра прыгажосць маладой, з яго вачэй ліліся буйныя слёзы. Падарыў латарэйны білет з выйгрышам аўтамабіля і пакінуў свята. Доўгія дзесяць гадоў хлопец перажываў нешчаслівае каханне і склаў песні, каб паменшыць сардэчны боль. Рана загінула, у акына зараз вялікая сям'я. Але ў час яго вяселля была каханая адкрылася. Яна даведлася, што найлепшыя творы пішучца, калі ў паэта параненае сэрца, і ахвяравала сабой.

Палеская сюіта

На сцэне Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра імя Алішэра Наваі выступленне зводнага маладзёжнага сімфанічнага аркестра СНД. Наперадзе — выступленне і легендарнага артыста Палата Бюльбюль аглы. Мастацтва дырыжыравання нагадвае танец агню. Зала цёпла сустракае вядомыя музычныя творы краін Садружнасці. І вось мілавідная вядучая прадстаўляе наступны нумар: Яўген Глебаў «Палеская сюіта». Бачу, колькі задавальнення і радасці дае некаторым музыкантам само выкананне твора, а пасля — гром авацый. Зразумела, што такі прыём не толькі за віртуознасць. Як прыемна і ганарова адчуваць сябе часткай краіны!

Іна ФРАЛОВА

Адшукаць забытую дарогу

Выстаўка «Зімовая» працуе ў галерэі «Ракурс» Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі. У экспазіцыі прадстаўлены жывапіс і графіка сучаснікаў. Работы аб'яднаны тэмай зімы і святкавання і сабраны разам для таго, каб прадэманстраваць глядачам разнастайную панараму вобразаў, звязаных, апроч іншага, з Новым годам і Калядамі. У розных тэхніках аўтары-ўдзельнікі, сябры Беларускага саюза мастакоў, прадстаўнікі секцый «Верасень», «Традыцыя», «Жывапіс», «Графіка» адлюстравалі сваё бачанне гэтай працяглай пары года. Працуе выстаўка ўсю зіму — ажно да 27 лютага.

Андрэй Карпянкоў «Белы пейзаж», 2022 г.

Цікавымі ў экспазіцыі падаліся творы, якія можна аднесці да так звананага наўнага мастацтва. Сярод іх — «Снег ідзе» Веранікі Вяткоўскай (2004) і «Зімовы вечар» (2017) Святланы Рыжыкавай, поўныя яркіх колераў і немудрагелістых вобразаў. Сустрэлася і пара «паўабстрактных» твораў, у якіх усю ўвагу на сябе ўзяў, натуральна, колер. У ліку падобных работ ёсць акварэль «Зімяны прыцемкі» Наталлі Шабуневіч: гэта той выпадак, калі здама выдатна супала са спосабам стварэння твора. Між тым змешчаны ў экспазіцыю, здаецца, незапамінальныя

Васіль Касцючэнка «Навагодні паднос (з серыі «Навагоднія вокны»), 2010 г.

сумніўныя кампазіцыі, напрыклад, «Добры леў» (2019) Ірыны Дансковай, «Бег» (2022) Юліі Шамкуць або «Іншы час» (2019) Наталлі Шапавалавай. Работы, відавочна, вельмі асабістыя, але менавіта з-за гэтага меней цікавыя.

Як зразумела, выстаўка атрымалася даволі разнамаснай, аднак кожны зможа знайсці для сябе нешта блізкае. Напрыклад, тым, каму цікава рэлігійная сімволіка, будучы дапаможа работы «Адлюстраванне» (2022) Наталлі Авяр'янавай, «Першы снег» (2022) Вольгі Крупянковай, «На Каляды» (2004) Ігара Марачкіна, «На забытай дарозе» (2021) Паўла Хадаровіча, «Цішыня. Люты. Гродна» (2022) Дзяніса Барсукова. Кожны з твораў — роздум аб ціім прыстанку, пошук месца сілы, знайсці якое наканава на далёка не ўсім.

Пейзаж на выстаўцы такога роду — самы натуральны складнік. Часцей за ўсё ён вясковы, аднак сустракаюцца і гарадскія, прыродныя, а таксама лірычныя пейзажы. Большасць з твораў гэтага кірунку распавядаюць пра спакой і ціхамірнасць звычайнага зімовага дня нават у тых выпадках, калі маштаб, які ахопліваецца, даволі буйны і колькасць герояў перавышае звыклую для сціплага краявіду колькасць. Яркія прыклады — гульня ў хакей на афорце «Зіма» (год стварэння не пазначаны) Леаніда Марчанкі і мітусня гараджан на акварэлі «Дыялог Мінска і Казімежа» (2022) Багдана Даўгяля. Дзякуючы асаблівасцям кампазіцыі глядач назірае за персанажамі крыху адхілена, бяспасна, у гэты момант ён схільны да ідэалізацыі ўбачанага, надумвання і прыхарошвання

кантэксту, як гэта часта бывае з падобнымі сюжэтамі савецкага перыяду.

Між тым даволі моцна ў многіх творах гучыць матыў адзіноты: кампазіцыі, дзе не выяўлена ніводнага героя, хоць яго (ці іх) прысутнасць напрошваецца, даволі шмат. Замест такіх часта сустракаюцца жывёлы і птушкі, якіх глядацкі погляд нібыта напалохаў, якім нібыта перашкодзіў. Выдатна паказаў такое «ўмяшанне» Леанід Вялічка («Першы снег», «Зімяны казка» 2022 года). І ўсё ж такі самота займае значнае месца ў пейзажах сучаснікаў. Часам яна толькі частка буйной кампазіцыі, а недзе апапоўвае ўсё палатно. А можа, і трэба паглыбіцца ў гэты стан, адчуць усе вартасці і недахопы знаходжання ў ім, паблукваць па тых сцэжках, якія настойліва прапаўваюць нам многія айчыныя мастакі і знайсці адказы на пытанні, якія падаюцца вырашанымі?

Многія карціны на выстаўцы «Зімовая» адлюстроўваюць першы снег — вобраз, які дорыць надзею на новае і лепшае. Снег на вачах хавае тое, што надакучыла, пазбаўляе вострых вуглоў, тоіць у дальняй шафцы ўсё недарэчнае, крыўднае і несправядлівае. Так, ён дапамагае настроіцца на іншы лад, толькі варта не забываць (і беларускія зімы пра гэта ўпарта нагадваюць): калі снег кладзецца на гарады і вёскі, на блякляны рэшткі зелены і тонкі лёд азёр, ён нядоўга застаецца такім жа ідэальным, як на карціне.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Алена Шлезель «Ёлка. Гофман. Шчаўкунок», 2019 г.

(Ма)розныя гісторыі

У Нацыянальнай бібліятэцы аматараў выяўленчага мастацтва чакаюць не толькі на выстаўцы «Зімовая». У галерэі агляднай пляцоўкі (22 паверх) да 24 студзеня экспануецца «Зімовая панарама», прымеркаваная да навагодніх свят. Мэта — падзяліцца добрым настроем, падарыць святочную атмасферу. Дэманструюцца жывапіс, акварэль, пастэль і графіка 14 сучасных аўтараў — членаў Беларускага саюза мастакоў. Некаторыя з іх прадставілі свае творы і ў галерэі «Ракурс».

Сяргей Шыла «Сустрэча», 2012 г.

Натуральна, як і ў папярэднім выпадку, даволі шмат месца на выстаўцы «Зімовая панарама» займае традыцыйны пейзаж: прадстаўлены карціны прыкметных сучасных мастакоў, чья творчасць заўсёды прыцягвае ўвагу. Так, сустракаюць глядач акварэлі Вячаслава Паўлаўца, які славіцца сваім мінімалістычным пейзажам. На жаль, хоць прадстаўленыя работы зусім новыя — «Зіма-II» і «Зіма-III» створаны ў 2022 годзе, матывы і вобразы ўжо добра знаёмыя дасведчанаму глядачу. Як і ў выпадку з Міхаілам Кротам — яго работы неаднойчы сустракаліся ў экспазіцыях апошняга часу. Між тым ніхто не абядаў абсалютна новых уражанняў, размова менавіта пра стварэнне святочнай атмасферы. Дарэчы, цікавая гісторыя — назва прадстаўленага палатна Міхаіла Крота «На старой вуліцы» (2020) зведала пэўную мадэрнізацыю, верагодна, для таго, каб стаць часткай экспазіцыі. Насамрэч арыгінальнае найменне кардынальна мяняе справу: «Вясна на старой вуліцы».

Ратуюць сітуацыю лірычныя пейзажы, якія перадаюць і калочы мароз, і рыпучы снег, і цішыню зімовага вечара. Напрыклад, Наталлі Камінскай скарыстада правяраны сродак: для адчування глядачом такога надвор'я адлюстравала не толькі гурбы снегу, але і цёмную хацінку, якая яшчэ здалёк сагравае святлом з акенца. Назва палатна — «Там, дзе чакаюць» (2022). Асаблівым настроем прасякнуты і лакальныя сюжэты некаторых іншых аўтараў: Наталлі Наўроцкай, Святланы Ярмач, Веранікі Віткоўскай і Веры Каўзановіч.

Як і заўжды, ствараюць казку такія аўтары, як Сяргей Пісарэнка і Тамара Дзяменцьева. Пры знаёмстве з іх творами важныя не толькі мімадзельныя асацыяцыі, але і шматзначныя сімвалы. Асабліва гэта тычыцца графікі другога майстра: яе «Батлейка» (2009) уражае глыбінёй пранікнення ў традыцыйныя вобразы, кампазіцыйнай гармоніяй, прапрацаванасцю дэталей, вытанчанасцю ліній. Чорна-белая выява — выдатная

Сяргей Пісарэнка «Парадок», 2020 г.

ілюстрацыя таго, як можна знаёміць з тэмай і сімволікай батлейкі, як магчыма з дапамогай метафары гаварыць пра такі складаны сувет.

Прывабляюць і больш эксперыментальныя работы, сярод якіх — канцэптуальная кампазіцыя Сяргея Шылы «Сустрэча» (2012), выкананая з палатна і дрэва, і авангардны жывапіс Уладзіміра Акулава. Яго «Вечаровае падвор'е» (2016) напоўнена яркімі і выразнымі колерамі. Узнікаюць асацыяцыі і з паўночным зьяненнем, і з калейдаскопам, і з вітражом. У такой мазаіцы адшукваецца звычайны чалавек — ледзь не адзіны ў кантэксце гэтай выстаўкі. Ён прыхаваны сценамі сваёй крэпасці — невялічкага доміка — і назірае за навакольным светам з апаскай і надзеяй.

Яўгенія ШЫЦЬКА,
фота аўтара

Энігма мелодыі

У нас чамусьці прынята лічыць, што маладое пакаленне не зацікаўлена ў класічных элітарных відах мастацтва. Нібыта опера і, у меншай ступені, балет без новай генерацыі сядуць у нябыт. Пагугарылі з маладымі выканаўцамі і кампазітарамі, студэнтамі Акадэміі музыкі, каб развязаць усе гэтыя міфы. Кірыл Кучынскі, Антон Карчэўскі і Антон Шукаў распавялі, як прыйшлі ў музыку, як на іх паўплывала опернае мастацтва і падзяліліся сваімі творчымі дасягненнямі і марамі.

Кірыл КУЧЫНСКІ

Пра шлях

Маю сям'ю можна назваць музыкальнай. Мая бабуля скончыла Магілёўскі каледж па спецыяльнасці рэжысёр і ўзначальвала Дом культуры ў маёй роднай вёсцы Падстарынь. Я з дзяцінства праводзіў час у яе на канцэртах, рэпетыцыях. На змену бабулі прыйшла мая маці. Спачатку яна працавала ў тым жа ДOME культуры акампаніятарам, а цяпер кіруе ўстановай.

У 7 гадоў я ўпершыню выйшаў на сцэну. Помню, што канцэрт быў прысвечаны адкрыццю новага клуба. Па-пярэдняму згарэў, таму было вырашана адкрыць новы. Калі я не памыляюся, то спяваў нешта з поп-музыкі. Напэўна, «Белые розы» Юрыя Шатунова.

Прыблізна ў той час мяне аддалі ў музычную школу. Услед за маці я скончыў яе па класе баяна. Вучоба была няпростая: ломка голасу ў падлеткавым узросце, іншыя секцыі накішталі футболу, ды больш хацелася спаляць.

Калі вучыўся ў сярэдняй школе, супрацоўнічаў з брэсцкім калектывам «Brest Street Boys». Доўга гэта не працягнулася, але тады я дакладна зразумеў, што трэба

паспрабаваць сябе ў гэтым кірунку. Так, у апошні дзень падаў дакументы ў Мінскі каледж мастацтваў. Помню, што мне падавалася: усе спяваюць чужою, выразна і прафесійна. Не мог сябе ацаніць. А ў выніку з лёгкасцю паступіў на эстраднае аддзяленне.

Пра перашкоды

Усё ішло б чужою, калі б зоймай на трэцім курсе мяне не адлічылі. Было асабліва крывадушна, што я адначасова і вінаваты, і не. Аднак ведаў, што ў каледж абавязкова вярнуся. У той перыяд давалася пабачыць жыццё ва ўсіх яго праявах. Працаваў на будаўніцтве, паспрабаваў сябе ў ролі ахоўніка, ды нават проста беспрацоўнага.

Восенню я аднавіўся ў каледжы, гэтым разам паспяхова скончыў. Стала відавочна, што варта працягнуць музычную кар'еру. Толькі цяпер я зрабіў стаўку на акадэмічныя спевы. Абраў вакальна-харавы факультэт. Гэта былі новыя няпростыя прыгоды.

Калі няма сіл, то нават атмосфера акадэміі дае падтрымку. Напэўна, слухна назваць гэта духам, які сфарміраваўся за столькі гадоў. Немагчыма ўявіць, каб нехта не пайшоў на вучобу. Там і сцэны, і фотаздымкі рэктараў нагадваюць аб дысцыпліне і адказнасці.

Пра оперу

Упершыню ў оперны тэатр я трапіў выпадкова. Сябры запрасілі на «Вяселле Фігара» В. А. Моцарта. Я прыйшоў, здаецца, без асаблівай цікавасці. Аднак з самых першых сцэн быў проста зачараваны. Тое, што я ўбачыў, абязброіла. Дагэтуль мноства разоў у каледжы сутыкаўся з операй, аднак нават не ўяўляў, што адбываецца непасрэдна на спектаклях.

Пад уражаннем ад твора Моцарта зразумеў, што трэба змяніць кірунак. Я зараз на 3 курсе і адчуваю: не памыліўся. Тады ж вырашыў, што прыйдзе час і мне выступіць на сцэне Вялікага тэатра. Не мара. Мета, для дасягнення якой неабходна прайсці шмат выпрабаванняў, мноства тэхнік навучыцца і перажыць не адзін адбор.

Я зразумеў, што мне дастападобы больш лёгкія камедыі. Такія як «Вяселле Фігара», «Севільскі цырульнік». Бо люблю жыць весела. Жартаўлівы гісторыі прывабліваюць больш. Калі опера можа падараваць мне эмоцыі, то лепш, каб яны былі станоўчыя. Асобна адзначаю для сябе «Пікавую даму» і «Травіята».

У сваім падыходзе ўлічваю ўласныя магчымасці. Мне прасцей рассямшыць чалавека, добра пажартаваць, стварыць веселасць. Таму і салістаў, майстроў гэтай справы, я ацэньваю асабліва высока.

Пра прафесію

З мінулага года працую ў Тэатры эстрады, і для мяне гэта незвычайны жыццёвы паварот. Пасля ўсяго, што было ў мінулым, падаецца, што ўсё атрымалася вельмі проста. Хоць і хвалюваўся на першых спектаклях, аднак была ўпэўненасць: спраўлюся.

Мне цікава ўвасабляць новыя вобразы. Тут патрэбна працаваць не толькі над голасам, але і над артыстызмам. Сапраўдная школа жыцця. Нікая тэорыя не дапаможа зразумець усе ўнутраныя працэсы на сцэне.

Упэўнены, што доўга яшчэ не змару забыць свой першы спектакль. Усё прайшло добра, нават вельмі добра. На маю думку, гэта неабходны пачатак.

Антон КАРЧЭЎСКІ

Пра ўплыў

Нішто ў дзяцінстве не прадракала, што ў 2023 годзе я буду студэнтам Акадэміі музыкі. Мае бацькі не звязаны з гэтым відам мастацтва. Бацька працаваў у міліцыі, маці змяніла некалькі прафесій.

З дзяцінства запомніў, як тага браў гітару і заўсёды забіраў на сябе ўсю ўвагу. У той час я і звярнуўся да бацькі з просьбай, каб ён навучыў мяне.

У музычнай школе я вучыўся на харавым аддзяленні, але лепш запомніў, як вярбаў музычны інструмент. Мне падалося, што баян і скрыпка нязручныя, нават складаныя. Таму спыніўся на фартэпіяна, бо ў галаве з'явіўся малюнак класічнага кампазітара, які сядзіць за інструментам і складае новы твор. Так праз пэўны час і сталася. Пачаў ствараць і сам.

Пра перамены

Самы трыюмфны час майго навучання ў музычнай школе — ломка голасу. Не было ніякай гарантыі, што, калі гэты бялагічны працэс адбудзецца, я змагу спяваць. Толькі калі стала зразумела, што голас ёсць і барытон дастаткова акрэслены, змог абдумаць далейшыя планы.

Ні ў чым акрамя музыкі, не бачу сваёй рэалізацыі. Нічога так не лягло на сэрца. Тады было прынята рашэнне паступіць у Мінскі каледж мастацтваў. Яго дапамог выбраць тата. Пашчасціла, што ў сям'і ўсе сур'ёзна ўспрымалі мае заняты музыкай і заўсёды падтрымлівалі.

Тады я нават падумаць не мог, што захачу калісьці стаць салістам оперы. Падчас паступлення здавалася, што акадэмічны вакал — добры інструмент для эстраднай кар'еры. Але за чатыры гады навучання разуменне, што класічная музыка мне бліжэйшая, замацавалася. Усё цяжэй і цяжэй уяўляць сябе ў межах эстраднага жанру.

Пра сачыненні

Музыка, на маю думку, — тое самае мастацтва, якое дапамагае развівацца нават разумова. Не стаць на месцы. Стаміўся слухаць — іграй. Стаміўся выконваць —

чытай пра кампазітараў. Стаміўся чытаць — стварай!

Першы раз пісаць сваё я паспрабаваў у 15 гадоў. Здаецца, гэта было вельмі кепска. Мой перфекцыянізм кажа, што нават зараз, праз 8 гадоў, не атрымліваецца. Магчыма гэта не супадае з рэчаіснасцю. Таму што калі я прынёс свае сачыненні выкладчыцы ў каледжы, атрымаў выключна станоўчую ацэнку. І на дзяржаўным экзамене выконваў сваю песню. А ў 2019 годзе на конкурсе «Маладыя таленты Беларусі» за выкананне маёй песні «Дзіўны сон» я атрымаў Гран-пры.

Пра хуткапыннасць

Класічная музыка не для ўсіх. Не кожны можа прыйсці, сесці і праслухаць на працягу 3—4 гадзін мноства складаных, глыбокіх кампазіцый. А тым больш калі гэта ўсё аздоблена голасам мужчынскім ці жаночым. У свеце, дзе вельмі лёгка «заліпнуць» на кліпы па тры хвіліны, трэба мець сур'ёзныя падставы прыйсці на шматгадзінны канцэрт. Аднак варта заўважыць, што выраз «не кожны чалавек» ніяк не ўплывае на колькасць наведвальнікаў, напрыклад, нашага Вялікага тэатра.

Некалькі дзесяцігоддзяў таму гэта было больш проста і натуральна. Людзі мелі менш стрэсу. А акадэмічную музыку варта слухаць у стане расслабленасці і спакою. Прынята лічыць, што музыка павінна хутка, літаральна за тры хвіліны, даць чалавеку эмоцыю, а опера — не тое. У оперным мастацтве «хутка» — амаль заўсёды «кепска».

Яшчэ ёсць момант, што мноства людзей прыходзяць да асэнсавання оперы з узростам. Таму дзіўны дакор у бок моладзі. Нібыта ўсе сталыя людзі, якія зараз наведваюць Вялікі тэатр, у маладыя гады таксама хадзілі на оперу. Маладосць не заўсёды для гэтага. У такім узросце энергія і жывасць б'юць праз край. Нікая опера не ўтрымае ўвагу. Мне пашчасціла, што я з дзяцінства ў музыцы, таму дастаткова проста ўспрымаю пастаноўкі. А калі чалавека ў дзяцінстве не прывялі, то ідэя паглядзець новую пастаноўку «Травіята» можа і не прыйсці ў галаву.

Антон ШУКАЎ

Пра класіку

Музычнае дзяцінства ў мяне распачалося нават да таго, як пайшоў у звычайную школу. Мая сястра рыхтавалася да паступлення ў каледж музыкантаўства, таму павінна была слухаць шмат музыкі. У пачатку нулявых ўся класіка была на касетах. Я слухаў разам з ёй. Так пазнаёміўся з Моцартам, Бетховенам і прыйшоў у музычны свет, адкрыў яго.

У музычную школу прыйшоў у 9 гадоў. Стаў піяністам. Мне падабалася выконваць кампазіцыі на інструменце, але не менш цікавай гісторыя музыкі. З вялікім задавальненнем чытаў пра кампазітараў, гісторыі стварэння твораў.

Хутка стала зразумела, што будзе і музычны каледж, і Акадэмія музыкі.

Пра авангард

Момант, калі ўсё змянілася, настаў у шостым класе музычнай школы, у 14 гадоў. Я пачуў твор польскага кампазітара Кшыштафа Пендэрэцкага «Плач па ахвярах Хірасімы». Гэта была авангардная рэч. З такім у музычнай школе не знаёміць. Дагэтуль мне здавалася, што я проста піяніст, і абмяжоўваўся гэтым. Але маэстра Пендэрэцкі паказаў усе грані і рэальныя магчымасці музыкі.

Распачаліся мае эксперыменты і больш дасканалыя вывучэнне свету музыкі. Стала зразумела, што ёсць інструменты па-за класікай, якія могуць ствараць такі ярскі музычны малюнак. І тады ж паўстала пытанне: чаму акадэмічная музыка да гэтага не звяртаецца?

Калі мяе кажам пра Пендэрэцкага, які адкрыў мне свет авангарда, то самы моцны твор тут — «Страсці па Луку». Я набожны чалавек, і мяне заўсёды цікавіла літургічная музыка і кампазіцыі, якія суправаджаюць набажэнствы. Таму, пачынаючы з Гродзенскага музычнага каледжа, працаваў арганістам і ў Бернардзінскім касцёле ў Гродне, і ў касцёле Святых Пятра і Паўла ў Іўі, і ў Марыінскім касцёле ў Мінску.

Пра беларускасць

На музычным конкурсе ў Самары быў прадстаўлены мой вакальны цыкл на вершы Алеся Разанова. Для мяне было істотна, каб са сцэны гучала беларуская мова. Па шчырасці, у Вялікім тэатры не хапае беларускай оперы, беларускіх балетаў. Зараз паказваюць толькі «Дзікае паляванне караля Стаха», а колькі скарбаў ляжыць на паліцах. Не сумняваюся, што гледачы пайшлі б на беларускія пастаноўкі.

Зараз у рэпертуары тэатра шмат італьянскіх спектакляў, аднак як музыкант і кампазітар разумею, наколькі беларускае выкананне адрозніваецца ад італьянскага.

Мяне цікавіць беларускія матывы. Іх вось якраз толькі беларусы па-сапраўднаму выканаць і могуць. Тут паўплывала і выхаванне, і веданне гісторыі. Не толькі паэты і кампазітары, але народнае мастацтва.

Пра мару

Я мару стаць прадукцыйным і запатрабаваным кампазітарам. А ў XXI стагоддзі гэта ажыццявіць асабліва складана. Калі пішаць музыку, трэба быць не проста таленавітым, але і вельмі актыўным. Гэта не заўсёды проста.

Не хачу быць Шубертам, які не чуў ніводнага свайго твора. Ім усё было напісана і пакладзена ў стол, а выконвалі гэта толькі пасля яго смерці. Хачу свае сачыненні пачуць.

Пачынаючы ад самага заснавання «ЛіМа», нароўні з найлепшымі прадстаўнікамі творчай інтэлегенцыі, класікамі і лідарамі грамадскай думкі, на яго старонках публікаваліся таксама малавядомыя аўтары, якія толькі пачыналі свой творчы шлях. Так, газета адкрыла свету імёны многіх сёння прызнаных майстроў слова. У наш час, адшукваючы і публікуючы матэрыялы талентаў, мы працягваем гэтую слаўную традыцыю. Вашай увазе — тэксты па краязнаўчай тэматыцы юных дараванняў са сталічнай гімназіі № 174. Хто ведае, магчыма, менавіта гэтыя таленавітыя дзяўчаты ў хуткім часе і будуць вызначаць літаратурна-краязнаўчы ландшафт краіны.

Ад рэдакцыі

Памяць жыве ў сэрцы

Кім былі мае продкі? Упершыню я задалася гэтым пытаннем яшчэ ў маленстве, гасцяваючы некалі ў бабулі ў вёсцы Луніні (Лунінецкі раён Брэсцкай вобласці). Бабуля — у той час настаўніца вясковай школы — на мае запыт прынесла тоўстую кнігу — альбом з фотаздымкамі. Гартаючы яго, я з захапленнем слухала расповеды. На адной са старонак на фота — чалавек з доўгімі вусамі, апрануты ў прыгожы піжак. Гэта мой прапрадзед Канстанцін. Побач на развароце яго сын Міхаіл — мой прадзед...

Лізавета Жылач.

Пачалася Другая сусветная вайна. І сёння гэтая царква ўпрыгожвае Луніні. Прыходскія дакументы нават захавалі факт перадачы дома. У ім у свой час жыў святар са сваёй сям'ёй. Здавалася, што і далей усё будзе працягвацца так, але кола гісторыі вырашыла іначай...

Пачалася Другая сусветная вайна. Не абмінула гэтая падзея і сям'ю майго прапрадзёда Канстанціна. Ён трагічна загінуў на акупаванай тэрыторыі ў 1942 годзе. Пацярпелі таксама і радавая сядзіба, і гаспадарка. Вялікая сям'я — жонка і чацвёрта дзяцей — засталася без кармільца.

Старэйшы сын — мой прадзед Міхаіл — нарадзіўся ў 1922 годзе ў Луніне. Скончыў васьм класаў, марыў вучыцца далей, але вайна і смерць бацькі перашкодзілі:

мусіў застацца з сям'ёй. У 1943 годзе Міхаіл быў мабілізаваны, трапіў мінамётчыкам на 1-ы Беларуска фронт.

Ваяваў мой прадзед самааддана, рызыкаючы жыццём: удзельнічаў у вызваленні Варшавы, уз'яднанні з саюзнікамі на Эльбе, згадваў жудасную бітву за Берлін. Яго заслугі былі адзначаны камандаваннем: у нашым сямейным архіве да гэтага часу захоўваюцца медалі і ордэны. Самыя значныя — медаль «За адвагу» і ордэн Чырвонай Зоркі. Звесткі пра баявыя заслугі Міхаіла Палуяна ёсць у электроннай базе даных «Подвиг народа».

Медаль «За адвагу» ён атрымаў пры прыравне абароны праціўніка палізу вёскі Старое Радамскага ваяводства. 14 студзеня ён пад моцным артмінамётным агнём праціўніка паднёс 15 скрынёў боепрыпасаў і зарадзіў 350 мін.

У выніку хуткай стральбы знішчыў адзін станкавы кулямёт і 11 салдат праціўніка. Ордэн Чырвонай Зоркі прадзед быў ушанаваны за подзвіг у наступальным баі 24 красавіка ў раёне Бад-Зароў (Германія, зямля Брандэнбург).

Паставіўшы мінамёт на адкрытую пазіцыю, Міхаіл дзейнічаў рашуча і смела, трапным агнём знішчыў тры станкавыя кулямёты праціўніка і 12 гітлераўцаў, чым паспрыяў выкананню баявой задачы падраздзялення. 16 студзеня 1945 года Міхаілу Палуяну была аб'яўлена падзяка Вярхоўнага галоўнакамандуючага за ўдзел у прыравне абароны

немцаў на заходнім беразе Віслы, за ўдзел у баях за Радам (горад у Польшчы).

Пасля заканчэння вайны прадзеду прапанавалі прадоўжыць службу ў Германіі. Але, як у свой час зрабіў і яго бацька Канстанцін, Міхаіл вярнуўся

Міхаіл Палуян.

на Радзіму. Прадзед удзельнічаў у аднаўленні разбуранай гаспадаркі. Тады ж у яго з'явілася сям'я. Са сваёй будучай жонкай ён сустрэўся яшчэ да вайны, а пасля яе заканчэння ў іх нарадзіліся дачкі Ніна і Таццяна — мае бабулі.

Менавіта ад іх праз гады, гартаючы сямейны альбом, я даведалася гісторыю майго роду. Існуе такое выслоўе: «У добрым родзе — усё ў згодзе». Дык гэта пра нас, пра наш вялікі дружны род, і я ганаруся сваімі продкамі. Памяць пра іх жыве ў сэрцах унукаў і праўнукаў.

Лізавета ЖЫЛАЧ, выпускніца гімназіі № 174 г. Мінска

Канстанцін Палуян нарадзіўся на Палессі ў 1886 годзе ў сялянскай сям'і. Як вядома, пасля адмены прыгоннага права ў 1861-м сяляне яшчэ доўга марылі аб набывшці свайго надзела. Зямля і карміла, і апранала, і шчасце давала... Згадваюцца словы са знакамітай паэмы Якуба Коласа:

*Купіць зямлю, прыдбаць свой кут,
Каб з панскіх выпутацца пунт,
І там зажыць сабе нанова:
Свая зямля — вось што аснова!*

Каб ажыццявіць мару, мой прапрадзед вырашыў адправіцца ў ЗША — на заробкі. Вярнуўшыся праз пэўны час на Радзіму, купіў зямлю, коней, усё неабходныя прылады і пачаў гаспадарыць. Нарэшце мара спраўдзілася! І усё 6 нічога, ды сям'я ў Канстанціна з'явілася позна. Ажаныліся прапрадзед толькі ў 35 гадоў з прыгожай, працавітай і маладзейшай за яго Ганнай.

Мінула яшчэ колькі гадоў... Дзякуючы ўпартай працы, Канстанцін купіў два новыя дамы. А першы ахвяраваў

Нататкі вандроўніц

«А гэта — вандроўка праз сёлы, праз край мой шырокі, вясельы...» — пісаў народны паэт Беларусі Максім Танк. Сённяшняя наша вандроўка таксама пралягае па родным краі, а менавіта — па завулках роднага мікрараёна. Разам з Ганнай Васільеўнай, нашай настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, мы даўно марылі прагуляцца па ваколіцах любімай школы. Мікрараён наш распасцёрся на поўдні сталіцы. А якую прыгожую назву мае — Малінаўка!

Гэтым летам мы вырашылі пазнаёміцца з мікрараёнам бліжэй. Ранейшыя нашы пошукі і даследаванні падказалі: слова «малінаўка» мае розныя значэнні. Гэта можа быць як невялікая светла-шэрая птушка, так і яблына з ружаватай кісла-салодкімі пладамі. Зрэшты, хутэй за ўсё сваю назву мікрараён атрымаў ад суседняй вёскі Малінаўка.

Калі паглядзець на карту, увагу адразу прыцягвае вуліца Курганная ў прыватным сектары, зусім не падобная на іншыя. Яна знаходзіцца на ускрайку мікрараёна. З аднаго боку да яе падступае горад, з другога — поле, невялікія лясны масіў і парковая зона. Нам захацелася даведацца больш пра гэты куточак — вуліцу і тэрыторыю, якая да яе прылягае.

Іншыя падарожнічаючы транспартам: перамяшчаюцца на самалёце, караванамі альбо па вадзе. Наша ж вандроўка пешаходная (тры-чатыры кіламетры ходу).

Узяўшы планшэт, фотаапарат, нататнік, закінуўшы ваду і прыпасы ў заплечнік, рушылі. Некалькі хвілін шапчыру — і вось мы ўжо на пешаходным пераходзе да прыватнага сектара Дворышча. Шматпавярховы высокі дом на скрывапанні вуліцы Касманаўтаў і Курганнай, а далей, па абодва бакі апошняй, — аднапавярховыя дамы з уласнымі падворкамі.

З аднаго з такіх выйшла на вуліцу жанчына, звярнула на нас увагу. Валіяціна Лявонцьеўна Міхалашвіч аказалася былой настаўніцай гісторыі! Яна распавяла, што назва прыватнага сектара Дворышча паходзіць ад агульнаславянскага слова двор, якое ў старажытнай індаеўрапейскай мове азначала «дзверы», «вароты».

Пачынаючы з X стагоддзя, у найбольш ранніх пісьмовых дакументах гэты тэрмін ужываўся ў розных значэннях. У старажытнасці двор быў вядомы як паселішча хутарскага тыпу. Сёння ж Дворышча як прыватны сектар мікрараёна часткова захаваў гістарычны асаблівасці комплексу пабудовы.

Валіяціна Лявонцьеўна параіла сустрэцца з яе суседкамі — мясцовымі старажыткамі. Так да нас далучыліся Іна Іванаўна Тарасевіч і Аляксандра Сяргеўна Астроўская. Яны пагадзіліся стаць нашымі праваднікамі. Разам мы абшлі Дворышча з абодвух бакоў.

З аднаго боку, паміж вуліцамі Касманаўтаў і Курганнай, — незабудаваная тэрыторыя з невялікім лужком і кавалкам лесу. Гэта Матусевічаў выган і Алешнік. Пра паходжанне назваў сведчаць легенды і паданні, якія нам удалося запісаць ад сваіх экскурсаводаў.

У даваенныя часы тут стаіла некалькі хат, была ферма. Яе загадчыкам з'яўляўся чалавек па прозвішчы Матусевіч. Пазней ферму расфарміравалі і далучылі да суседняга новаўтворанага калгаса. Тады Матусевіч завёў сваю ўласную гаспадарку (некалькі кароў і коз) і пасвіў на вольным месцы, якое і пачалі называць Матусевічаў выган. У той жа час, стварыўшы калгас, людзі ўзяліся будаваць пасёлка. Дрэвы вазілі з аляховага лесу, што раскінуўся недалёк, з іх і ўзводзілі дамы. Адсюль пайшла назва Алешнік.

На другім краі Дворышча знаходзіцца парк Паўлава, закладзены ў першай палове 1990-х гг. як частка водназьялёнай сістэмы Мінска. Парк — упадабанае месца адпачынку жыхароў найбліжэйшых мінскіх мікрараёнаў і галоўна адкрытая святочная пляцоўка Маскоўскага раёна сталіцы. З бацькамі мы неаднойчы адпачывалі тут. Але сёння ў нас іншая мэта...

Мясцовыя жыхары называлі і называюць парк па-свойска — «Мухляй». Праз яго цэнтр працякае рака Лошыца, на рэчышчы якой створаны штучны вадаём і фантаны. Лошыца — гэта афіцыйная назва ракі. Мясцовыя ж клічуць яе Мышкай (Мухляй). Легенда даводзіць, нібыта раней на берагах яе было шмат мышыных нор. Вядома, як падыходзілі людзі,

Від на парк імя Міхаіла Паўлава.

мышы разбегаліся. Ды адна маленькая нікога не баялася і з месца не сыходзіла. Калі яна ўсё ж такі знікла, людзі вырашылі назваць рэчку ў яе гонар.

Але ёсць і іншае паданне. Паводле яго, даўным-даўно маленькую вёску, што месцілася на беразе безыменнай рэчкі, ледзь не знішчыў пажар. Людзі ў той час жылі адной вялікай сям'ёй. Вадоў з рэчкі яны патушылі полымя. Талакой абдувалі спаленую хату, а калі сабраліся ў ёй, убачылі маленькую мышку. Тады і вырашылі даць назву рэчцы.

У выніку нашай экспедыцыі высветлілася, што тут, каля гарадской мяжы, жыхары выкарыстоўваюць у паўсядзённым жыцці «мікратопонімы» — назвы малых мясцовых аб'ектаў. Напрыклад, Алешнік — лясок за паўтара кіламетра ад мікрараёна, Стары Двор — тэрыторыя былога гаспадарчага двара, дзе знаходзілася ферма, Матусевічаў выган — месца выпасу жывёлы, названае па прозвішчы аднаго з былых гаспадароў, Мухля — парк імя Міхаіла Паўлава, таксама Мухля — народная назва ракі Лошыцы.

Падзякаваўшы нашым падарожніцам, мы задаволеныя і стомленыя, накіраваліся дадому. Насамрэч, каштоўны матэрыял здабылі сёння. Легенды і паданні — гэта наша гісторыя, гісторыя роднага краю. Ды яны цікавыя не толькі ў гістарычным плане, але яшчэ і сваёй каларытнай мовай, зямельным сюжэтам. Наша маленькая задума вырасла ў сапраўднае падарожжа! Няхай яго было невялікае, але застало незабыўнае!

Вера АДАМУШКА і Анастасія ДАЛІГАНАВА, вучаніцы 7 «А» класа гімназіі № 174 г. Мінска

Кветка з літпалетка

Сэрца, у якім жывуць любоў і боль

Рэдакцыя «ЛіМа» рада прадставіць чытачу новую рубрыку — «Кветка з літпалетка», дзе мы пастарэмся прасачыць, якія расліны трапляюць на дзялянку літаратурнай творчасці, чым яны зачароўваюць аичынных пісьменнікаў і якімі эпітэтамі і метафарамі творцы іх надзяляюць... Першая ў зялёным царстве, пра якую хочацца згадаць у чаканні цёплай вясны, — дыцэнтра, альбо, як яе называюць у народзе, — разбітае сэрца.

«Я прагнуўся ад нейкай трывогі і зразумеў: трэба на Беларусь. Сёння там зацвітаюць вішні і жывыя агароджы глогу ружовай сцяною ідуць паўз цябе», — пачынаў Уладзімір Караткевіч верш у прозе пад назвай «Разбітае сэрца». Подпіс пад творам сведчыць, што гэта адбылося ў красавіку 1956 года. У той час малады пісьменнік працаваў настаўнікам сярэдняй школы ў вёсцы Лесавічы Тарашчанскага раёна Кіеўскай вобласці, скончыўшы рускае аддзяленне філалагічнага факультэта Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Т. Р. Шаўчэнкі. Здаў кандыдацкі мінімум, пачаў пісаць дысертацыю пра паўстанне 1863 года ва ўсходнеславянскіх і польскай літаратурах. Відаць, па радзіме сумаваў моцна:

«Сёння там пеўні гукаюць вясну і, калі выходзіш у сад, блакітныя незабудкі ківаюць табе галавой.

Там, мусіць, вось-вось зацвіце ў кветніку «разбітае сэрца», простая кветка, якой я нідзе больш не бачыў, акрамя як на маёй зямлі.

«Разбітае сэрца», паўкруж сцябла з нізкаю маленькіх ружовых сэрцаек, на кожным з якіх вісіць унізе белая кропля.

Пад кронамі дрэў, дзе мокры цень, цвіце яно і цягне, цягне да сабе й мае сэрца, у якім жыве любоў і боль.

Я нідзе больш не сустракаў цябе, маленькая кветка, і таму для мяне ты такі ж самы сімвал бацькаўшчыны, зямлі майго кахання і труны маіх дзядоў, як бусел, як зубр, як сінія вейкі пралескі-

«Я цягнуся да цябе, простая расліна нашых кветнікаў, жывая мая душа, сэрца маё.

І калі ціхім летнім світанкам з сэрцаек тваіх падаюць сцюдзёныя кроплі расы — я з сваёй далечыні адчуваю гэта так, як быццам яны падаюць з майго сэрца: такую ўразлівасць дае кожнаму сэрцу чалавечаму імкненне

думка аб рамане» (раман у дзвюх кнігах «Каласы пад сярпом тваім» выйдзе толькі ў 1968 годзе)...

Адпрацаваўшы два гады ў Лесавічскай школе, пісьменнік вяртаецца на радзіму, у 1956—1958 гадах ён ужо настаўнік 8-й сярэдняй школы ў Оршы. Поўны творчых задум, малады, да ўсяго цікавы, няўрымслівы, і наперадзе — усё жыццё... І спрэс у ім — кветкі Бацькаўшчыны...

Што тычыцца «разбітага сэрца», лацінская назва якога «Dicentra», то У. Караткевіч трапіна заўважыў, што цвіце кветка «пад кронамі дрэў, дзе мокры цень». Кусцікі «разбітага сэрца» лепш развіваюцца і больш пышна цвітуць у паўзаценных месцах на лёгкіх, багатых перагноем глебах. Найчасцей у нас сустракаюцца ружовыя «сэрцайкі», але існуюць і іншыя, менш распаўсюджаныя разнавіднасці: белая, чырвоная і нават жоўтая.

«Разбітае сэрца» належыць да сямейства дымніцавых — у гэтых раслін кветкі сабраны ў гронкавыя суквецці, дробна расцэпаныя лісце і клубневае карэне. Непатрабавальная ў плане догляду, морозаўстойлівая шматгадовая травяністая расліна. У родзе вядома каля 20 іх відаў, пашыраных ва Усходняй Азіі і Паўднёвай Амерыцы. Растуць некалькі відаў і ў сталічным Батанічным садзе. Размнажаюцца яны дзяленнем куста і насеннем, а таксама чаранкамі, што, аднак, патрабуе асаблівага клопату.

«Кветкі памятаюць нешта сваё, вельмі добрае. Нездарма яны так радысна ўсміхаюцца летнімі ранкамі, сустракаючы сонца», — пісаў У. Караткевіч у вершы «Кветкі». Пра што расказала б нам «разбітае сэрца», калі б мы маглі разумець мову раслін? Можна быць, пра глыбіні пашчоты, якой поўніцца закаханае без спадзявання на ўзаемнасць сэрца? Пра карункі насталгіі, якімі ахутаны душы пілігрымаў?..

Таша ШПАКОЎСКАЯ

Калож Святланы Таргоўскай.

любкі — першай кветкі нашай вясны (тут першая кветка белая, быццам ніяк не можа забыць пра зіму)».

Верш гэты не ўвайшоў у зборнік «Матчына душа» (які пазт багата адзобіў шматлікімі раслінамі Бацькаўшчыны), што неўзабаве пачыць свет, у 1958 г. і пры жыцці аўтара не друкаваўся. Толькі ў 1990 годзе выйшаў пад вокладкай часопіса «Малодосць», рукапіс твора захоўваецца ў Адзеле рэдкіх кніг і рукапісаў Цэнтральнай навуковай бібліятэкі НАН Беларусі.

да лепшай, да любай, да самай прыгожай сваёй зямлі».

З аспірантурай у Караткевіча не атрымалася, кандыдацкую работу пра паўстанне ён не абараняў, дый не падобна, каб моцна аб гэтым шкадаваў: «... прыйшлі іншыя інтарэсы: з'явілася за-

зваротная сувязь

Казкі старога дома

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухачаў літаратурна-мастацкай і пазнавальнай практыкі. Згодна з абноўленым раскладам, пачуць вершы беларускіх аўтараў у пракце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыёсерыял» гучыць дэтэктывы Агагі Крысіч «Трэцяя дзючына».

Праграма «Літаратурная анталогія» гэтым разам прапануе апавяданні айчынных аўтараў. У «Радыёбібліятэцы» таксама тройчы на дзень слухайце твор Яна Баршчэўскага «Шляхціц Завальня, альбо Беларусь у фантастычных апавяданнях». Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе 14 студзеня прагучыць першая частка аповесці «Подых пашчоты» Навума Гальпяровіча (да 75-годдзя пісьменніка). Пад знакам юбілею вершы Навума Якаўлевіча ў аўтарскім выкананні слухайце ў перадачы «Прачулым радком» у суботу і нядзелю.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» вечарам у суботу складзе радыёпастаноўка

паводле арабскіх казак «У навагоднюю ноч», у нядзелю ўвазе слухачоў — спектакль «Месяц межань» паводле аднайменнай аповесці Яўгена Радкевіча.

Юным прыхільнікам мастацкага вяртання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пятніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». У суботу ў перадачы «Дзіцячы радыётэатр» выйдзе пастаноўка «Навагодні дэтэктывы» паводле Пятра Васючэнкі. У нядзелю слухайце «Папалушкі» Шарля Перо і «Казку старога дома» Дональда Бісета. Штовечар у 21.00 для маленькіх гучыць «Вячэрняя казка».

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

17 студзеня — у публічную бібліятэку № 7 (вул. Пляханава, 97/4) на творчую сустрэчу з празаікам Сяргеем Трахімюнкам. Пачатак у 17.00.

18 студзеня — у бібліятэку № 8 імя Максіма Багдановіча (вул. Казлова, 12) на творчую сустрэчу з паэтам Уладзімірам Магзо «Жыццё, прысвечанае кнізе». Пачатак у 12.00.

19 студзеня — на юбілейны творчы вечар Міколы Чарняўскага, які пройдзе ў Доме літаратара (вул. Фрунзэ, 5). Пачатак у 17.00.

16 студзеня 80-гадовы юбілей святкуе Мікола Чарняўскі (1943), беларускі паэт, празаік, перакладчык, заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь.

19 студзеня 85-годдзе адзначае Валянціна Свентахоўская (1938), беларускі жывапісец.

20 студзеня — 115 гадоў з дня нараджэння Івана Рудчыка (1908—2000), беларускага жывапісца.

20 студзеня — 75 гадоў з дня нараджэння Вячаслава Жыбуля (1948—1996), беларускага крытыка, літаратуразнаўца.

21 студзеня — 100 гадоў з дня нараджэння Аркадзя Астранецкага (1923—2002), беларускага цымбаліста, педагога, народнага артыста Беларусі.

21 студзеня — 95 гадоў з дня нараджэння Івана Аношкіна (1928—2013), беларускага празаіка.

Календар падрыхтаваны БДАМЛМ

Саюз пісьменнікаў Беларусі і Брэсцкае абласное аддзяленне СПБ выказваюць глыбокае спачуванне Раісе Раманчук з прычыны напатакўшага яе вялікага гора — трагічнай смерці СЫНА.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія:
Таша Арлова
Алякс Бадак
Дзясні Барсукі
Віктар Гардзеі

Уладзімір Гіламедаў
Вольга Дадзімава
Жана Запарыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крайдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфарыў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прэсы і пазізіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальныя льготны
для настаўнікаў;
63852 — ведамасны;
63880 — ведамасныя льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выданае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыяна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
12.01.2023 у 11.00
Ум. друк. арж. 3,72
Наклад — 857

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэксы 220013
Заказ — 47
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэдакуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацыі.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыі, у адпаведнасць
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

9 770024 468001 2 3 0 0 2